

Az élelmiszeripar helyzete (Kivonat a 2014. évi Agrárjelentésből – 7. fejezet)

1. Termelés és értékesítés

Az élelmiszeripar¹ teljesítménye² az előző évi megtorpanást követően 2014-ben ismét jelentősen bővült. Az ágazat termelési értékének volumene³ 4,4, az összes értékesítésé 3,5 százalékkal növekedett 2013-hoz viszonyítva. A növekedés forrása, az előző évek tendenciájával ellentétben elsősorban a belföldi piac volt, de tovább nőtt a közvetlen export⁴ is. Érdeemes megjegyezni, hogy hasonló arányú termelési és belföldi értékesítési volumennövekedésre az elmúlt tizenöt évben nem volt példa.

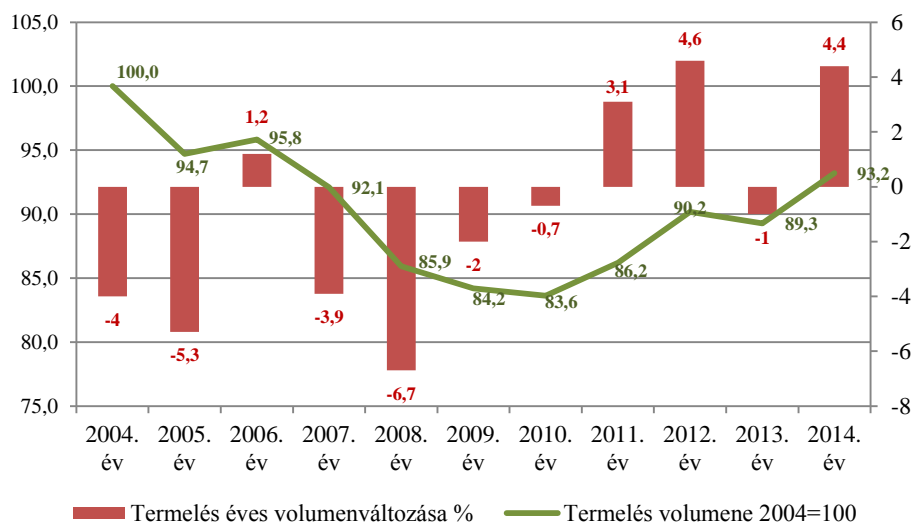
**1. táblázat: Az élelmiszeripar termelése és értékesítése
(milliárd forint, változás az előző évhez viszonyítva,%)**

	2010	2011	2012	2013	2014
Termelési érték (folyó áron)	2 031,6	2 285,0	2 527,3	2 615,3	2 737,0
Termelési érték volumenváltozása	-0,7	3,1	4,6	-1	4,4
Belföldi értékesítés (folyó áron)	1 415,3	1 493,7	1 592,2	1 612,8	1 678,6
Belföldi értékesítés volumenváltozása	-2,2	-2,5	1,2	-2,8	4,5
Exportértékesítés (folyó áron)	649,9	769,8	913	1 012,2	1 046,8
Exportértékesítés volumenváltozása	7,8	6,7	11	5,4	2,0
Összes értékesítés (folyó áron)	2 065,3	2 263,5	2 505,2	2 625,0	2 725,4
Összes értékesítés volumenváltozása	0,7	0,4	4,6	0,2	3,5

Forrás: KSH alapján

Az élelmiszeripar termelésének volumene 2010 és 2014 között összességében 11,4 százalékkal, az értékesítésé 9 százalékkal bővült. Ennek a több éves jelentős növekedésnek a háttérben főként a közvetlen export áll, amely változatlan áron több mint negyedével, 28,1 százalékkal nőtt, a belföldi értékesítés volumene a 2010. évi szinten volt (+0,3 százalék).

1. ábra: Az élelmiszeripar termelés volumenének alakulása

Forrás KSH alapján

Az élelmiszeripar 2014. évi pozitív teljesítménye elsősorban a kedvező szántóföldi növény, és gyümölcs terméseredményeknek, valamint a növekvő tejtermelésnek köszönhető. Ezáltal bőséges mennyiségű, és kedvező árú alapanyag állt a feldolgozó vállalatok rendelkezésére. Ezzel párhuzamosan a bővülő foglalkoztatás és a reálbérnövekedés érdemben növelte a hazai élelmiszerkereslet is. Emellett a forint gyengülése ösztönözte az exportot, az alacsony vállalati

¹Élelmiszeripar alatt az élelmiszer, ital, dohánytermékek gyártása ágazatot értjük

²A fejezetben közölt termelési és értékesítési adatok a 4 főnél többet foglalkoztató vállalatokra vonatkoznak

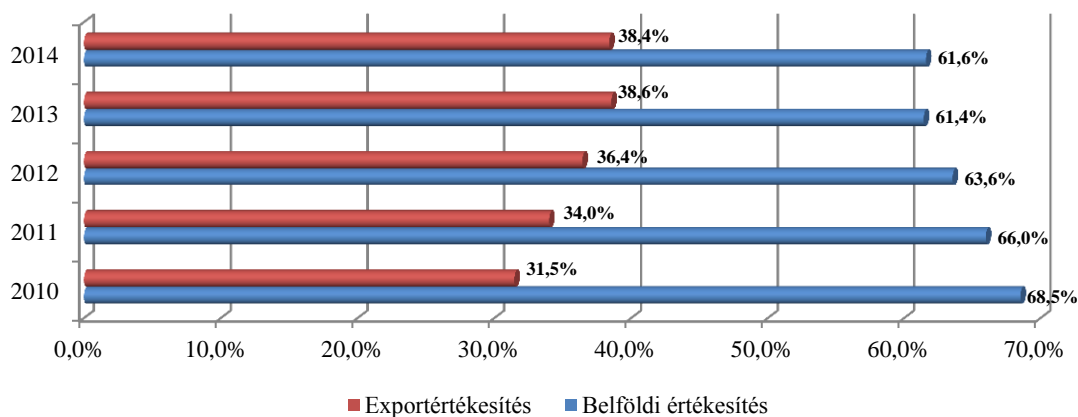
³A termelési érték változása az árváltozás kiszűrésével

⁴Az itt közölt export adatok csak az élelmiszeripari vállalatok közvetlen kivitelét tartalmazzák, a közvetítőkön történő exportot nem.

hitelkamatok pedig megkönnyítették a forgóeszközök finanszírozását. Tehát összességében kedvező volt a gazdasági környezet az ágazat számára.

A fentiek hatására enyhén nőtt a belföldi értékesítés részaránya az összes értékesítésből. Továbbra is elmondható, hogy az ágazat főként a belföldi piacra termel, ide irányul az eladások közel kétharmada, több éves távlatban ugyanakkor egyértelműen az export részesedésének a növekedése figyelhető meg.

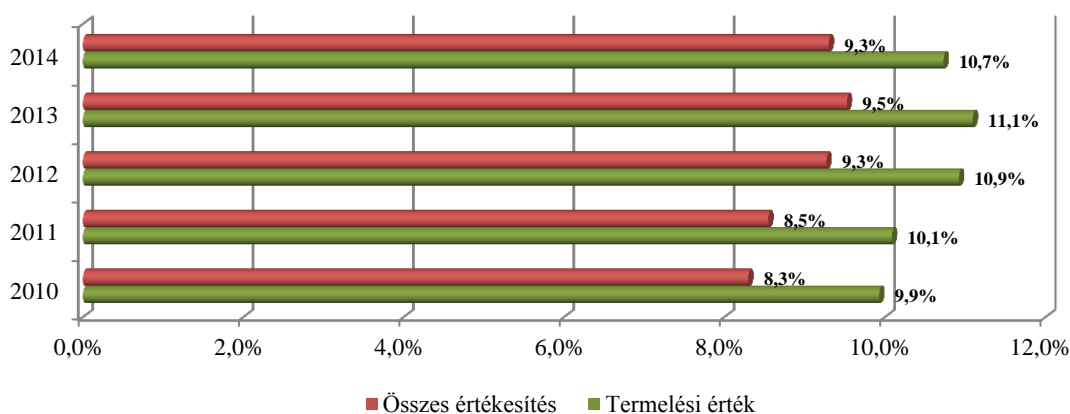
2. ábra: A belföldi és az exportértékesítés aránya az élelmiszeripar összes értékesítéséből (%)

Forrás KSH alapján

Az élelmiszeripar termelési értékének folyó áras növekedése elmaradt az ipar egészének növekedésétől, ezért enyhén csökkent az ágazat részesedése az ipari termelésből. Ugyanakkor így is az ipari termelés több mint tizedét (10,7 százalékat) adta az ágazat, és 2010 és 2014 között közel egy százalékpontos növekedés volt megfigyelhető.

3. ábra: Az élelmiszeripar részesedése az ipar termelési értékéből és értékesítéséből

Forrás KSH alapján

Az élelmiszeriparon belül az élelmiszergyártás a meghatározó. Az élelmiszergyártás a teljes termelési érték 84,8 százalékát, az italgyártás 14,1 százalékát, a dohánytermékek gyártása pedig 1,1 százalékát adta 2014-ben. Az élelmiszergyártás termelési volumene 2014-ban 4,2 százalékkal, az italgyártásé 5,2 százalékkal, a dohánytermékeké 9,6 százalékkal bővült.

Az élelmiszeripar termelői árai az előző évek tendenciájával ellentétben 2014-ben stagnáltak, ezen belül a belföldi értékesítési árak enyhén csökkentek, míg a külpiazi árak nőttek. Az élelmiszeripari szakágazatok közül a gabona termelői árának csökkenésével összhangban a gabona feldolgozóknál (pékáru, tésztafélék gyártása, malomipar, takarmánygyártás és a sörgyártás) érdemi árcsökkenés volt megfigyelhető, míg a tejfeldolgozás, a húsipar, a gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás, és a bortermelés esetében nőttek az árak.

2. táblázat: Az élelmiszeripar termelői árainak változása

	2010	2011	2012	2013	2014
Összesen	-1,3	8,9	6,0	4,4	0,3
Belföldi értékesítés	-1,1	8,0	5,2	3,9	-0,4
Exportértékesítés	-1,8	10,8	7,7	5,3	1,4

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari termelés mérsékelten koncentrált, az öt legnagyobb szakágazat részesedése a teljes termelési értékből több mint negyven százalék, a tíz legnagyobb szakágazat az élelmiszeripari termelés több mint kétharmadát, adja a három húsipari szakágazat pedig a termelési érték közel egynegyedéért felelős (24,5 százalék). Figyelemreméltó változás, hogy 2014-ben a *baromfihús feldolgozása, tartósítása* átvette a *húsfeldolgozás, tartósítás* vezető szerepét, ezáltal a legnagyobb élelmiszeripari szakágazattá vált.

Az utóbbi években nőtt a *baromfihús feldolgozása, tartósítása* szakágazat részesedése, míg érdemi csökkenés a *hús-, baromfihús készítmény gyártása*, és a *tejtermékek gyártása* szakágazatok esetében figyelhető meg. Emellett 2014-ben jelentősen nőtt az *egyéb gyümölcs, zöldségfeldolgozás, a tejtermékek gyártása*, a két takarmányipari szakágazat, a *tésztafélék gyártásának*, és a *desztillált szeszes ital gyártásának* részesedése. Ezzel szemben csökkent a *húsfeldolgozás, tartósítás, az olaj gyártása, a malomipari termékek gyártása* aránya.

3. táblázat: A fontosabb élelmiszeripari szakágazatok részesedése a termelési értékből (%)

Szakágazatok	2010	2011	2012	2013	2014
Húsfeldolgozás, -tartósítás	9,3	9,1	10,1	10,5	8,8
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	7,9	8,7	9,4	9,1	9,4
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	8,4	7,6	6,3	6,1	6,1
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1,2	0,8	0,9	0,9	0,7
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	6,0	7,3	7,4	6,9	7,7
Olaj gyártása	5,5	6,5	6,8	6,2	5,9
Tejtermék gyártása	10,2	9,3	8,8	8,6	9,2
Jégkrém gyártása	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Malomipari termék gyártása	3,4	3,3	3,4	3,4	3,0
Kenyér; friss pékáru gyártása	4,9	4,4	4,3	4,1	4,0
Tartósított lisztes áru gyártása	2,7	2,8	2,8	2,7	2,7
Tésztafélék gyártása	1,0	1,0	1,1	1,0	1,3
Édesség gyártása	1,8	1,8	1,5	1,7	1,7
Tea, kávé feldolgozása	3,9	3,9	3,9	3,5	3,5
Fűszer, ételízesítő gyártása	1,2	1,2	1,0	1,1	1,3
Készétel gyártása	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6
Homogenizált, diétás étel gyártása	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	1,2	1,4	1,9	2,9	3,7
Haszonállat-eledelel gyártása	6,0	6,0	6,4	6,0	6,4
Hobbiállat-eledelel gyártása	3,3	2,9	2,8	3,2	3,4
Desztillált szeszes ital gyártása	1,4	1,2	1,0	0,9	1,3
Szőlőbor termelése	2,7	2,4	2,1	2,6	2,7
Sörgyártás	4,0	3,6	3,4	3,2	3,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	6,9	6,7	6,4	6,7	6,7
Dohánytermék gyártása	1,0	0,8	1,0	1,1	1,1
Egyéb	5,2	6,4	6,3	6,4	5,2

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari szakágazatok többségében a belföldi értékesítés a meghatározó, ezzel párhuzamosan az exportértékesítés 8 szakágazatban adja az értékesítés több mint felét. Ezek a homogenizált diétás étel gyártása, a hobbiállat-eledelel gyártása, a tea, kávé feldolgozása, az olaj gyártása, a gyümölcs-, és zöldséglé gyártása, a dohánytermék gyártása, a máshova nem sorolható egyéb élelmiszer gyártása, és az egyéb gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazatok. Ezzel szemben a haszonállat-eledelel gyártása, a malomipari termékek gyártása, a tejtermék gyártása, a tésztafélék gyártása, a desztillált szeszes ital gyártása, a kenyér, friss pékáru gyártása, és a sörgyártás értékesítésének több mint négyötöde belföldre irányul (részletes adatok a szakágazatok termelési volumenéről és értékéről a II. kötetben találhatóak).

4. táblázat: A közvetlen export értékesítés aránya az egyes élelmiszeripari szakágazatok összes értékesítéséből (%)

Szakágazatok	2010	2011	2012	2013	2014
Húsfeldolgozás, -tartósítás	37,9	42,0	37,4	40,9	41,9
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	36,3	38,0	40,5	40,7	40,7
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	27,6	30,6	27,7	27,8	28,6
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	42,7	73,2	69,6	67,3	68,0
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	57,0	61,4	62,3	64,1	66,6
Olaj gyártása	50,9	52,8	61,2	70,2	66,1
Tejtermék gyártása	14,6	15,1	15,7	14,5	13,7
Jégkrém gyártása	31,1	20,8	17,2	25,1	26,6
Malomipari termék gyártása	11,9	15,8	16,2	18,4	18,0
Kenyér; friss pékáru gyártása	5,4	6,1	6,6	7,3	6,2
Tartósított lisztes áru gyártása	24,2	28,6	31,3	33,9	35,8
Tésztafélék gyártása	5,0	10,1	12,3	12,3	8,9
Édesség gyártása	39,5	39,5	44,6	45,5	47,7
Tea, kávé feldolgozása	56,3	62,9	65,1	73,5	75,6
Fűszer, ételízesítő gyártása	24,4	24,0	23,8	25,9	25,3
Készétel gyártása	55,5	60,5	51,1	50,8	47,9
Homogenizált, diétás étel gyártása	60,6	75,4	75,6	81,2	81,9
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	32,3	29,6	49,2	64,2	74,2
Haszonállat-eledel gyártása	16,7	16,6	19,4	20,2	19,0
Hobbiállat-eledel gyártása	74,6	74,0	73,7	77,0	78,7
Desztillált szeszes ital gyártása	18,7	12,5	9,3	8,3	11,0
Szőlőbor termelése	31,8	31,1	27,6	21,7	21,5
Sörgyártás	5,4	5,3	4,1	5,7	5,3
Üdítőital, ásványvíz gyártása	16,2	17,8	22,0	23,3	22,5
Dohánytermék gyártása	64,7	53,9	65,1	64,1	67,2

Forrás: KSH alapján FM Agrárközgazdasági Főosztály

2. Beruházások

Az élelmiszeripari beruházások⁵ a 2013. évi stagnálást követően, a megelőző három év tendenciáját folytatva ismét dinamikusabban bővültek. *Az ágazat beruházásainak volumene 2014-ben közel harmadával (+32,7 százalék), 2010 és 2014 között pedig felével (+51,6 százalék) növekedett.* Az élelmiszer-feldolgozó vállalkozások 2014-ben összesen 158,6 milliárd forintot költöttek fejlesztésekre, ezáltal részesedésük a nemzetgazdaság beruházásaiból egy év alatt 2,6 százalékról 2,9 százalékra nőtt. Több éves távlatban, 2010 és 2014 között 0,7 százalékponttal emelkedett az ágazat részesedése a nemzetgazdasági beruházásokból.

5. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások volumenváltozása (az előző évhez viszonyítva, %)

	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2010
Élelmiszeripar összesen	11,0	8,7	5,1	0,0	32,7	51,6
Gép és jármű összesen	8,4	1,6	10,0	-4,8	43,3	52,5
Gép összesen	6,0	4,6	10,9	-6,3	47,7	60,5
Jármű összesen, ebből:	31,3	-22,3	0,6	14,2	1,1	-9,8
– belföldi gép	-1,3	2,1	-9,5	16,0	42,4	52,6
– belföldi jármű	63,4	-26,0	-8,1	-0,2	-26,8	-50,3
– import gép	16,2	7,3	31,8	-21,0	52,5	70,4
– import jármű	-5,4	-15,3	14,5	32,6	27,9	64,5
Épület	17,4	27,6	-5,0	10,1	14,0	52,1

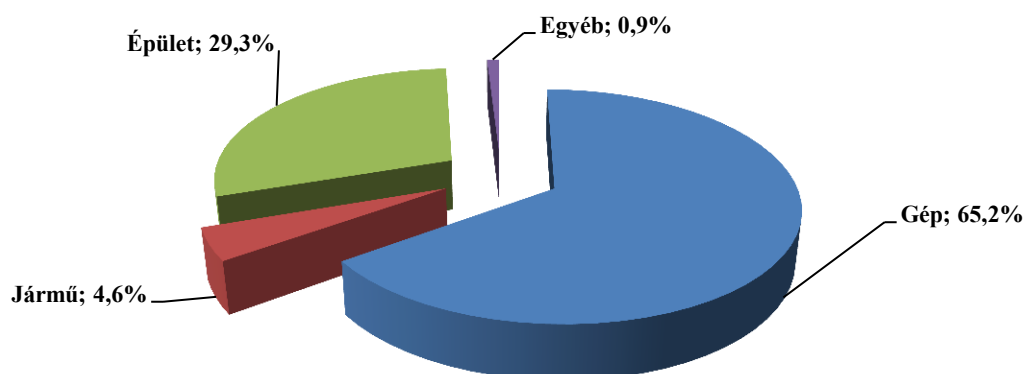
Forrás: KSH

⁵A KSH adatai a nemzetgazdasági és nem az üzemgazdasági beruházásokra vonatkoznak. Ez azt jelenti, hogy csak a nemzetgazdaság számára új beruházásokat tartalmaznak, így az import forrásból megvalósuló beruházások esetében a használt és új eszközök is megjelennek, míg a belföldi forrás esetében csak az újak. Ezek alapján, ha egy élelmiszeripari vállalkozás import forrásból szerez be használt gépsort, akkor az jelentkezik az adatokban, ha hazai vállalkozástól veszi meg, akkor nem.

Mindez elsősorban a gépberuházásoknak köszönhető, amelyek volumene közel felével bővült, de érdemi növekedést volt megfigyelhető az épület beruházások esetében is, míg a csekély súlyú járműberuházások csak enyhén bővültek. A gépberuházások esetében a fejlesztések több mint fele importból származott, az importvásárlások növekedése meghaladta a belföldi beszerzések egyébként szintén jelentős növekedését. A fentiek hatására 2014-ben a gépberuházások arányának növekedése figyelhető meg, részesedésük az élelmiszeripari beruházásokból kétharmadra nőtt, míg az épület beruházásoké egyharmadról, 29,3 százalékra mérséklődött, a járműbeszerzések részesedése pedig továbbra is alacsony (2014-ben 4,6 százalék) és mérséklődött.

Több éves távlatban, 2010 és 2014 között a gépberuházások volumene közel kétharmadával (+60,5 százalék), az épület beruházásoké felével (+52,1 százalék) nőtt, a járművásárlások volumene azonban a 2011. évi csökkenésnek köszönhetően 9,8 százalékkal mérséklődött.

4. ábra: Az élelmiszeripari beruházások anyagi, műszaki összetétel szerinti megoszlása 2014-ben

Forrás: KSH

Az élelmiszeripari beruházásokra kedvezően hatott a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitelprogramja, amelyből az ágazat nemzetgazdasági súlyának mintegy kétszeresével részesedett. Az élelmiszeriparon belül különösen nagy volt a malomipari termékek gyártása, az egyéb zöldség, gyümölcsfeldolgozás, tartósítás, és a húsfeldolgozás, tartósítás részesedése, ezen szakágazatokba irányult a hitelfelvetelek több mint fele. A program hiteleinek több mint 40 százaléka beruházásokat finanszírozott. Emellett a Magyar Fejlesztési Bank által működtetett kedvezményes hitelprogramok (MFB vállalkozásfinanszírozási hitelprogram), a beruházási támogatások (EMVA ÉLIP⁶) és a piaci hitelek alacsony kamata is ösztönözte az élelmiszeripari beruházásokat. A beruházások 2014. évi jelentős növekedésének hatására javult az ágazat hatékonysága és versenyképessége, ami a termelés további bővülésének az alapja.

3. Foglalkoztatás és keresetek

Az élelmiszeriparban zajló munkaerőpiaci folyamatokról alapvetően két különböző, a KSH által publikált statisztika ad tájékoztatást. A foglalkoztatottak száma a lakossági munkaerő-felmérésen alapul, amely a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív mintavételes adatgyűjtés, és a 15-74 éves személyek gazdasági aktivitásáról gyűjt információkat. Azokkal a munkavállalókkal számol el, akik fő jövedelemszerző tevékenysége az adott ágazathoz kapcsolódik. Előnye, hogy teljes körűen lefedi az ágazatot és tartalmazza a nem hivatalos foglalkoztatást is. Hátránya, hogy mivel az élelmiszeripar a nemzetgazdasági foglalkoztatás csupán kis szeletét adja, a mintavételes eljárásnak (amely a nemzetgazdaság egészére reprezentatív) az élelmiszeripar esetében nagy a hibahatára.

A lakossági munkaerő-felmérés szerint az élelmiszeripari foglalkoztatás 2012-ben kezdődött növekedés 2014-ben is dinamikus volt. Az ágazatban foglalkoztatottak száma 143,0 ezer főre nőtt, amely 12,8 ezer fős, 9,9 százalékos növekedésnek felel meg. **2010 és 2014 között 21,0 ezer fővel, 17,2 százalékkal bővült az élelmiszeripar foglalkoztatása.**

⁶EMVA ÉLIP: Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap Élelmiszeripari beruházási támogatások

A másik statisztika az alkalmazásban állók száma, amely az *intézményi munkaügyi statisztika* szerint készül, és a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatait tartalmazza. Az adatfelvétel az 5 és 49 fő közötti szervezetek esetében mintavételes, a legalább 50 fős szervezeteknél (ezen szervezetek részesedése az alkalmazottak számából kétharmad volt 2014-ben) pedig teljes körű. Előnye, hogy a teljes körű eljárásba eső cégek nagy súlya miatt pontos képet ad a foglalkoztatásról, emellett az adatok elérhetőek szakágazati bontásban is. Hátránya, hogy csak a legális foglalkoztatást mutatja ki, illetve az öt főnél kevesebbet foglalkoztatók adatai kimaradnak.

Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint **a legalább 5 fős vállalkozásoknál a foglalkoztatás évtizedes csökkenést követően 2014-ben növekedésnek indult. Az alkalmazásban állók 97,0 ezer fős létszáma 3,0 ezer fővel, 3,2 százalékkal haladja meg az egy évvel ezelőtti szintet.** A növekedés háttérében elsősorban a kenyér, friss pékáru gyártása, a tartósított lisztes áru gyártása, a tésztafélék gyártása, és a máshova nem sorolt egyéb élelmiszerek gyártása, a baromfi-hús feldolgozása, tartósítása, a hús baromfi-hús készítmény gyártása, valamint az egyéb gyümölcs, zöldség feldolgozása, tartósítása szakágazatok bővülő foglalkoztatása áll. A fentiek hatására 2014-ben a legalább 5 fős vállalatoknál az alkalmazásban állók száma megközelítette a 2010. évi szintet (-359 fő, -0,4 százalék).

2012 óta jelentősen nőtt az alkalmazásban állók száma a baromfi-hús feldolgozása, tartósítása, a tartósított lisztes áru gyártása, a tésztafélék gyártása, a tea, kávé feldolgozása, a készétel gyártása, a máshova nem sorolt egyéb élelmiszer gyártása és a hobbiállat eledel gyártása szakágazatokban. Ezzel szemben folyamatos és jelentős volt a csökkenés a tejtermékek gyártása és a malomipari termékek gyártása esetében. A többi szakágazat foglalkoztatása 2010 és 2014 között hullámszerűen alakult.

Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók szakágazatok közötti megoszlása koncentráltabb, mint a termelésé. A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat a legnagyobb foglalkoztató, az alkalmazásban állók közel negyedét (23,1 százalékát) adta 2014-ben. A három húsipari szakágazat együttes aránya szintén megközelíti az egynegyedét (24,0 százalék). Emellett kiemelkedő még az egyéb gyümölcs, zöldségfeldolgozás és a tejfeldolgozás. A hat legnagyobb szakágazat együtt az alkalmazásban állók 60,5 százalékának ad munkát.

6. táblázat: Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók száma (2010–2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Húsfeldolgozás, -tartósítás	10 185	10 232	10 203	9 906	8 300
Baromfi-hús feldolgozása, tartósítása	7 600	7 678	7 949	8 030	8 234
Hús-, baromfi-hús-készítmény gyártása	7 942	7 824	7 172	6 494	6 726
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	600	399	411	504	483
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	6 549	6 723	6 358	6 633	6 797
Olaj gyártása	742	725	766	817	761
Tejtermék gyártása	6 687	6 423	6 232	6 222	6 224
Jégkrém gyártása	236	275	223	185	240
Malomipari termék gyártása	2 598	2 122	1 663	1 698	1 819
Kenyer; friss pékáru gyártása	22 719	21 748	21 738	20 255	22 365
Tartósított lisztes áru gyártása	3 418	3 665	3 637	3 832	4 199
Tésztafélék gyártása	1 213	1 226	1 337	1 411	1 797
Édesség gyártása	2 826	2 564	2 269	2 747	2 691
Tea, kávé feldolgozása	2 001	2 210	2 266	2 466	2 547
Fűszer, ételízesítő gyártása	1 247	1 320	1 341	1 377	1 502
Készétel gyártása	534	511	672	862	885
Homogenizált, diétás étel gyártása	277	208	204	250	232
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	3 474	3 901	3 862	4 344	4 837
Haszonállat-eledel gyártása	3 060	2 933	2 683	2 715	2 991
Hobbiállat-eledel gyártása	1 404	1 472	1 514	1 502	1 682
Desztillált szeszes ital gyártása	1 132	1 159	1 135	1 086	1 089
Szőlőbor termelése	3 429	3 186	2 942	3 025	3 092
Sörgyártás	1 721	1 702	1 923	1 839	1 808
Údítóital, ásványvíz gyártása	3 945	4 043	3 731	3 716	3 611
Dohánytermék gyártása	1 078	659	1 239	1 255	1 285
Egyéb	754	782	738	847	815
Élelmiszeripar összesen	97 371	95 690	94 208	94 018	97 012

Forrás: KSH

A bruttó és a nettó keresetek a vonatkozó adótörvények változatlansága miatt egyforma mértékben változtak 2014-ben. *Az élelmiszeripari keresetek növekedési üteme 2011 óta meghaladja a nemzetgazdaságét, 2014-ben annak több mint kétszerese volt.* A növekedés általános volt, mindössze két szakágazatban (jégkrém gyártása, és dohánytermékek gyártása) csökkentek a bérek. A bérek növekedése 2014-ben két számjegyű volt a húsfeldolgozás, tartósítás, az egyéb gyümölcs zöldségfeldolgozás, tartósítás, a malomipari termékek gyártása, a tésztafélék gyártása, az édesség gyártása, a homogenizált, diétás étel gyártása és a máshova nem sorolható egyéb élelmiszer gyártása szakágazatokban.

Ennek hatására az élelmiszeripari bérek felzárkózása folytatódott, de nagyságuk továbbra is elmarad a nemzetgazdaság egészétől. Az élelmiszeriparban a bruttó keresetek 2014-ben 11,8 százalékkal maradtak el a nemzetgazdaság egészétől, 2010 és 2014 között ez a különbség azonban közel a felére csökkent (-8,7 százalékpont). A szakágazatok közül 15-ben maradtak el a bérek a nemzetgazdaság egészének béreitől, a legnagyobb foglalkoztatónak számító három húsipari szakágazatban és a kenyér, friss pékáru gyártása esetében nagymértékű volt a különbség. Ezzel szemben 10 szakágazatban a bérezés meghaladta a nemzetgazdaságra jellemzőt. A legmagasabb bérek az olaj gyártása, a sörgyártás és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatokban voltak. **Az élelmiszeriparon belüli bérkülönbségek elsősorban a fizikai és szellemi foglalkozásúak arányának különbségéből származnak.**

7. táblázat: A bruttó és nettó keresetek nagysága és az előző évhez viszonyított alakulása 2014-ben (forint/fő/hó,%)

	Bruttó átlagkereset	Változás	Nettó átlagkereset	Változás
Nemzetgazdaság összesen	237 736	3,0	155 717	3,0
Élelmiszeripar összesen	209 672	6,8	137 335	6,8
Húsfeldolgozás, -tartósítás	158 426	10,6	103 769	10,6
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	170 723	8,9	111 823	8,9
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	194 700	6,8	127 528	6,8
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	220 630	9,2	144 510	9,2
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	197 816	11,1	129 570	11,1
Olaj gyártása	450 998	5,3	295 403	5,3
Tejtermék gyártása	229 753	5,4	150 489	5,4
Jégkrém gyártása	206 496	-9,5	135 257	-9,5
Malomipari termék gyártása	214 736	12,0	140 651	12,0
Kenyer; friss pékáru gyártása	138 667	2,8	90 826	2,8
Tartósított lisztes áru gyártása	206 934	5,5	135 542	5,5
Tésztafélék gyártása	191 668	19,3	125 543	19,3
Édesség gyártása	205 137	10,3	134 364	10,3
Tea, kávé feldolgozása	327 938	2,6	214 799	2,6
Fűszer, ételízesítő gyártása	217 488	6,3	142 454	6,3
Készétel gyártása	186 379	7,3	122 078	7,3
Homogenizált, diétás étel gyártása	273 607	17,3	179 207	17,3
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	258 595	21,3	169 379	21,3
Haszonállat-eledel gyártása	249 635	5,4	163 511	5,4
Hobbiállat-eledel gyártása	262 881	1,0	172 187	1,0
Desztillált szeszes ital gyártása	274 019	10,0	179 484	10,0
Szőlőbor termelése	192 766	6,4	126 263	6,4
Sörgyártás	373 005	6,6	244 319	6,6
Üdítőital, ásványvíz gyártása	360 858	9,7	236 362	9,7
Dohánytermék gyártása	325 781	-4,6	213 387	-4,6

Forrás: KSH

Munkatermelékenység

Az élelmiszeripar versenyképességének, hosszú távú fejlődésének fontos feltétele a hatékonyság folyamatos növelése. A termelési tényezők közül a munka felhasználásának hatékonyságát fejezi ki a létszámarányos termelési érték⁷. Az eredmények alapján az élelmiszeriparban alkalmazásban állók hatékonysága érdemben nőtt az elmúlt években. Az egy alkalmazottra jutó termelési érték 2013 és 2014 között 1,5 százalékkal nőtt, amely a termelési érték 4,8 százalékos, és az alkalmazásban állók 3,2 százalékos növekedésének az eredménye. **2010 és 2014 között 12,3 százalékos a munkahatékonyság javulása, mivel a termelési érték 11,9 százalékkal nőtt változatlan áron, miközben az alkalmazásban állók száma szinten maradt (-0,4 százalék).** Több éves távlatban, 2010 és 2014 között jelentős a növekedés a húsfeldolgozás, tartósítás, a baromfihús feldolgozása, tartósítása, az egyéb gyümölcs, zöldség feldolgozás, a malomipar, a készétel gyártása, a szőlőbor termelése, és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatokban. Csökkenés mindössze négy szakágazatban (gyümölcs-, zöldséglé gyártása, kenyér friss pékárú gyártása, tea, kávé feldolgozása, és a sörgyártás) esetében figyelhető meg.

4. Az élelmiszeripar jövedelmi és vagyoni helyzete

4.1. Az élelmiszeripar eredményessége⁸

Az élelmiszeripar pénzügyi mutatói 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is jelentősen javultak, nőtt az üzemi eredmény, csökkent a pénzügyi veszteség, ezáltal kedvezően alakultak az eredményességi mutatók is. Az élelmiszeripar több mint 5000 kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozásának alaptevékenységét az üzemi eredmény értéke és alakulása fémjelzi. Az elmúlt öt év viszonylatában az alapját képező árbevétel kiegyensúlyozott, enyhén növekvő volt, 2011 óta rendszeresen meghaladta a 3 000 milliárd forintot, viszont a költségek (leginkább az alapanyag és a bérköltségek) erősen befolyásolták az eredményességet. A vizsgált időszakban 2012-ben történt csupán visszaesés, összességében öt év alatt több mint egyharmaddal (36,4 százalékkal) növekedett az üzemi eredmény értéke. 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is jelentős volt a bővülés (+19,7 százalék), ennek oka az egyéb bevételek növekedése és ezzel párhuzamosan az egyéb ráfordítások csökkenése. Az üzemi nyereséget termelő vállalkozások ágazati szinten 161,2 milliárd forintot értek el együtt, ezzel szemben az élelmiszeriparban 41,3 milliárd forint üzemi veszteség keletkezett, mindkét érték kedvező irányban változott az előző évhez képest.

A pénzügyi eredmények – az 1992 óta rendelkezésre álló adatok tanulsága alapján, mint minden évben, úgy most is – veszteséget mutatnak, de ez 2014-ben nem haladta meg a 30 milliárd forintot. A vizsgált időszak kritikus éve 2011 volt, amikor a legfrissebb érték közel kétszeresét termelte ki veszteségként az ágazat, viszont a negatívum nem általánosítható, hisz például ennek a veszteségnek a harmada csupán 5 nagyvállalat nevéhez fűződik. 2014-ben a 41,8 milliárd forint pénzügyi bevételhez 71,3 milliárd forint pénzügyi ráfordítás tartozott. Ugyan mindkét érték mérséklődött az előző évihez képest, de a bevételek kisebb mértékben – ennek köszönhető a javulás. A ráfordításokon belül a kamat és kamatjellegű ráfordítások értéke csökkent jelentős mértékben, több mint 20 százalékkal.

8. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2010–2014 között (millió Ft)

	2010	2011	2012	2013	2014
Üzemi tevékenység eredménye	87 903	94 173	76 024	100 172	119 876
Pénzügyi műveletek eredménye	-28 823	-58 985	-25 891	-33 680	-29 398
Szokásos vállalkozási eredmény	59 080	35 188	50 133	66 492	90 478
Rendkívüli eredmény	2 336	2 882	4 153	10 600	4 884
Adózás előtti eredmény	61 424	38 073	54 287	77 092	95 362
Adózott eredmény	51 087	30 328	45 913	67 146	83 586
Mérleg szerinti eredmény	1 267	-19 736	-2 002	18 080	35 142

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelenté alapján AKI

⁷A létszámarányos termelési érték azt mutatja, hogy egy alkalmazott hány forint termelési értéket állít elő egy évben. A mutató számításánál a termelési értéket változatlan (2010-es) áron vesszük figyelembe, hogy kiszűrjük az árváltozás hatását, majd ezt elosztjuk az alkalmazásban állók számával.

⁸Az alfejezet alapjául szolgáló NAV adatok a kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások adatait tartalmazzák, aggregálva és különböző szempontok szerinti bontásban is. A „NAV adatbázis” megjelölésű adatok a normál és az eltérő üzleti éves vállalkozások adatait is tartalmazzák, míg a 2014-es Gyorsjelentésből származó adatok csak a normál mérleget készítőkét, így ez még nem tekinthető véglegesnek.

Az ágazat rendkívüli eredménye – mint a vizsgált időszak minden évében, így 2014-ben is – pozitív volt, a 15,3 milliárd forint rendkívüli bevételnek és a 10,4 milliárd rendkívüli ráfordításnak köszönhetően, így az élelmiszeripar nyereségessége (adózás előtti eredmény) közel negyedével (23,7 százalékkal) javult az előző évhez képest a normál mérleget készítő vállalkozások jelenlegi adatai alapján. A 95,4 milliárd forintnyi ágazati nyereség szám szerint 3030 nyereséges vállalat 143,8 milliárd forint üzemi szintű eredménye, a 48,4 milliárd forintnyi üzemi szintű veszteség pedig összesen 1914 vállalatától származik. Az ágazatban 236 olyan vállalkozás tevékenykedett 2014-ben, amely 0 forintos üzemi eredményt ért el. Több éves távlatban 2010 és 2014 között a másfélszeresére nőtt az adózás előtti eredmény (+55,3 százalék).

Az adózott eredményt a jóváhagyott osztalékkal, részesedéssel és az osztalékra és részesedésre igénybevevett eredménytartalékkal korrigálva kapott mérleg szerinti eredmény értéke az előző év közel kétszerese, a vizsgált időszak legkedvezőbb eredménye.

4.2. Szerkezet, hatékonyság, jövedelmezőség, likviditás

Az élelmiszeripar vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének elemzéséhez szerkezeti, hatékonysági, jövedelmezőségi és likviditási mutatókat érdemes használni⁹. Az alapadatok folyóárasak. Az iránymutató értékek mellett leginkább a tendenciák vizsgálata fontos, különösen a jövedelmezőségi mutatók esetében.

Az élelmiszeriparban befektetett eszközök aránya 2010-et követően visszaesett, de az eltelt négy év alatt javult, és 2014-re az eddigi legoptimálisabb értéket mutatta. Ez mindenképpen előrelépés, mert a mutató értéke ugyan eléri a minimálisan elvárt szintet, de a termelő tevékenység miatt magasabb érték lenne indokolt. A kedvező változást a tárgyi eszközök állománynövekedése indukálta, mivel a befektetett eszközök jelentős része (2012 óta több mint 90 százaléka) tárgyi eszköz. A – még mindig – 50 százalék alatti befektetett eszköz arány értékének oka a magas készlet és követelésállomány, ez a kettő adja a forgóeszközök 87,3 százalékát 2014-ben. A követeléseken belül magas a „Követelések áruszállításból és szolgáltatásból” (vevők) értéke, a teljes követelésállománynak 61,4 százaléka (ez több mint egy százalékpontos növekedés az előző évhez képest a vevők állományának bővülése miatt), a teljes forgóeszköz állománynak pedig 32,5 százalékát ez adja – ez is nagyobb arány, mint az előző évben, közel két százalékponttal magasabb. A magas „vevők” értékre hívja fel a figyelmet a vevők/szállítók mutató is. Itt azonban az érték 2010 és 2012 között jelentősen javult, azóta a változás mértéke minimális.

9. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása (2010–2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Befektetett eszközök aránya (%)	47,0	45,5	46,1	46,4	47,8
Befektetett eszközök fedezettsége (%)	80,6	76,6	78,2	82,9	81,4
Tőkeerősség (%)	37,9	34,8	36,0	38,4	38,7
Eladósodottság foka (%)	58,5	61,5	60,4	57,7	57,0
Vevők/szállítók aránya (%)	133,5	110,2	105,3	105,9	109,8
Létszám arányos árbevétel (millió forint/fő)	29,1	33,2	35,3	36,4	34,9
Árbevétel arányos üzemi eredmény (forint/100 forint)	3,18	2,99	2,23	2,87	3,66
Árbevétel arányos adózott eredmény ROS (forint/100 forint)	1,85	0,96	1,35	1,92	2,55
Eszközarányos nyereség ROA (forint/100 forint)	2,64	1,41	2,03	2,90	3,69
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	6,96	4,05	5,64	7,54	9,53
Likviditási ráta (együttható)	1,14	1,11	1,15	1,21	1,23

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

A tőkeerősség minden évben meghaladja az elvárt 30 százalékos minimum értéket, 2011 óta pedig minden évben javul, így a külső forrásoktól való függés kedvező irányba változik, de a kötelezettségek közel 60 százalékos körüli értéke magas eladósodottságra, a saját tőke épp csak megfelelő arányú meglétére hívja fel a figyelmet. Pozitívum, hogy 2011 óta folyamatosan csökken az eladósodottság, 2013-ban és 2014-ben már a 60 százalékos sem érte el. A kötelezettségek aránya nemzetgazdasági szinten ennél magasabb (2014-ben 58,6 százalék), de a feldolgozóiparban – melynek része az élelmiszeripar – csak a fémfeldolgozásra jellemzőbb nagyobb érték.

A jövedelmezőséget és hatékonyságot vizsgálva a létszám arányos árbevétel 2013-ig folyamatos emelkedést mutatott, 2014-re viszont enyhe visszaesés tapasztalható – ha az adatok kiegészülnek az eltérő üzleti éves beszámolót készítő (jellemzően magas gépesítettség, arányaiban alacsonyabb

⁹Szerkezeti, hatékonysági és jövedelmezőségi, valamint a likviditási mutatók számítási módszereit lásd a táblázatos kötet Mellékletek c. részében.

foglalkoztatást jelentő, de nagy árbevétellel rendelkező) nagyvállalatokkal, a mutató értéke várhatóan javulni fog, nemcsak önmagához, de az előző évéhez képest is. A mutató javulásánál azonban figyelembe kell venni, hogy az árbevétel növekedése mellett az átlagos állományi létszám vagy stagnált, vagy kis mértékben csökkent is az elmúlt években – befolyásolva a kapott értékeket, ezzel szemben a végleges adatok várhatóan növekedést mutatnak.

Az eredményre vetített mutatók értékeinél mindenképpen nagyon kedvező, hogy az értékek pozitívak mind az öt vizsgált évben. A 100 forint árbevételre jutó üzemi eredmény 2012-ig csökkent, de ezt követően megfordult a folyamat, a 2014. év értéke pedig az eddigi legkedvezőbb. Ez a jelentősen megnövekedett üzemi eredménynek köszönhető, ami hatékonyabb alaptervekenységre utal. A magasabb üzemi eredmény, a – kis mértékben – romló pénzügyi eredmény és a kedvező rendkívüli eredmény hatására az árbevétel arányos adózott eredmény értéke is növekedést mutat – 2011 óta töretlenül. Az eszközarányos nyereség növekedése kimagasló, különösen azért, mert a vállalati összvagyon is nőtt a nyereség mellett. A vizsgált időszakon belül 2014-ben volt a legmagasabb az eszközarányos nyereség, és a saját tőke arányos nyereség értéke. Az utóbbi változása a vizsgált időszak elején leginkább az adózott eredmény változásától függött, mert a saját tőke értékében bekövetkezett minimális változások nem befolyásolták jelentősen a mutató értékét, 2012 után azonban a saját tőke is erőteljesebb növekedésnek indult, köszönhetően az összetevői közül a tőketartalék és az eredménytartalék növekedésének. A likviditási helyzet az ágazatban kedvező, minden vizsgált évben eléri a minimumot és javul is. A túl magas likviditás is okozhat problémákat, ez azonban egyelőre nem valós veszély az élelmiszeripar számára.

4.3. Az élelmiszeripari vállalkozások méret szerinti elemzése

A vállalkozások méret szerinti kategorizálásának feltételeit törvény írja elő¹⁰. Magyarország élelmiszeriparának társas vállalkozásai jellemzően mikro- és kisvállalkozások, ugyanakkor az árbevétel szempontjából a közép- és nagyvállalkozások a meghatározóak. A mikro vállalkozások jelentősége csak darabszám szerint meghatározó – a mikro vállalkozások száma az élelmiszeriparon belül 2014-ben megközelítette a 73 százalékot –, részesedésük az ágazat árbevételéből alig 3-4 százalék, 2014-ben 3,6 százalék. A foglalkoztatásból szintén csekély mértékben veszik ki a részüket, de szerepük növekvő, 2010-ben még csak 7,6 százalék volt, 2014-ben pedig már meghaladta a 8,5 százalékot. Esetükben az adózás előtti eredmény csak 2011 óta pozitív, viszont a fél milliárd forint körüli értéket nem haladja meg, az évek közötti változás mértéke pedig nagyon alacsony. A mikrovállalatok jegyzett tőkéje 2010 óta jelentősen nem változott (az ezt megelőző időszakban volt egy erős visszaesés). Ebben a vállalkozási méretben a külföldi tőke jelenléte nem meghatározó. Mutatóik értékét tekintve kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint az élelmiszeripar egésze, de önmagához képest fejlődés tapasztalható: javult például a létszám arányos árbevétel, vagy az eladósodottság is, a likviditási mutató értéke pedig elérte a megkívánt minimumot 2014-ben.

A kisvállalkozások teszik ki az élelmiszeripari vállalkozások mintegy ötödét, részesedésük az árbevételből 12-13 százalék körüli. Az árbevétel értéke 2010-2012 között folyamatosan nőtt, 2013-tól kezdődően azonban egy minimális visszaesés mutatható ki. Az árbevétel csökkenés 2013-ban az export arányok alakulását jelentős mértékben érintette, az exportrészesedés 14 százalékra esett vissza, 2014-re azonban jelentősen javult a helyzet, az arány meghaladta a 17 százalékot. A kisvállalkozások darabszáma és a foglalkoztatottak száma a vizsgált időszak első és utolsó évét nézve jelentős változást nem mutatott.

Az adózási előtti eredmény és az adózott eredmény azonban jelentősen javult, a számított mutatók is kedvező – némely esetben a nagyvállalatokénál is kedvezőbb – képet mutatnak. Ennek a vállalati méretnek a legalacsonyabb az eladósodottsága és a legkedvezőbb a likviditása. A kisvállalkozások jegyzett tőkéjéből a külföldi tőke fokozatosan kivonult, átadva a helyét a belföldinek, ezen belül főként a társaságok növelték részesedésüket.

A közepes méretű vállalkozások darabszáma 2013-ban és 2014-ben lecsökkent, a visszaesés mértéke 10 százalék körüli, ezzel párhuzamosan a foglalkoztatottak száma is csökkent. A kevesebb vállalat eredményesebbnek bizonyult, az árbevétel az öt év viszonylatában több mint 20 százalékkal

¹⁰2004. évi XXXIV. törvény

nőtt folyó áron. Az exportárbevétel aránya és értéke folyamatosan nőtt 2013-ig, 2014-re azonban visszaesett, de még így is meghaladta a 2012-es év értékét. A létszámárányos árbevétel növekedése töretlen, amíg 2010-ben egy közepes méretű vállalat alkalmazottjára 26,6, addig 2014-ben 35 millió forint árbevétel jutott. Az eladósodottság azonban még mindig magasabb, hasonlóan a nagyvállalatok értékeihez. A középvállalkozásokra jellemző kedvező eredményességet csak a pénzügyi veszteségek rontják, de ennek értéke 2012 óta már nem érte el a 10 milliárd forintot. A vizsgált intervallumban a számított hatékonysági, jövedelmezőségi mutatók (ROS – árbevétel arányos adózott eredmény, ROE – saját tőkearányos nyereség, ROA – eszközarányos nyereség) értékei pozitívak és a változás iránya is kedvező. A teljes jegyzett tőke állományuk csökkent. A 2013-as állami vagy önkormányzati tulajdon nem szűnt meg, hanem az egyéb kategóriában került nyilvántartásra 2014-ben. Csak néhány olyan vállalat van az élelmiszeriparban, ahol milliárdos nagyságrendű állami tőke van jelen, ezek nem tartoznak az eredményes vállalkozások közé.

10. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereinek és mutatóinak vállalati méret szerinti alakulása (2010–2014)

Megnevezés	Mikro		Kis		Közép		Nagy	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Árbevétel (millió forint)	97 724	118 219	366 541	423 386	825 793	1 023 999	1 471 168	1 710 297
Export árbevétel aránya (%)	8,8	10,1	13,8	17,2	24,3	29,8	32,9	41,5
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-2 858	474	12 001	15 579	18 044	36 694	34 236	42 614
Adózott eredmény (millió forint)	-3 434	-219	10 207	13 956	15 002	33 619	29 311	36 231
Létszám (fő)	7 186	8 006	21 860	20 951	31 057	29 169	34 649	35 707
Darabszám (db)	3 517	3 783	1 033	1 015	306	280	66	102
Jegyzett tőke (millió forint)	26 075	25 415	42 357	42 621	61 324	58 468	144 947	124 915
- állami, önkormányzati (millió forint)	6	14	180	152	2 329	28	0	9 217
- külföldi (millió forint)	3 612	4 124	15 489	14 106	20 710	25 758	119 097	77 575
- belföldi társas (millió forint)	7 896	8 457	11 831	14 752	23 239	17 312	20 716	33 654
- belföldi magán személy (millió forint)	14 528	12 707	13 637	13 396	14 951	14 617	3 552	4 427
Mérlegfőösszeg (millió forint)	161 154	183 937	325 314	355 125	584 925	731 297	865 509	993 811
Létszám arányos árbevétel (millió forint/fő)	13,60	14,77	16,8	20,21	26,6	35,11	42,5	47,90
Árbevétel arányos adózott eredmény (forint/ 100 forint)	-3,51	-0,19	2,78	3,30	1,82	3,28	1,99	2,12
Eszközarányos nyereség (forint/ 100 forint)	-2,13	-0,12	3,14	3,93	2,56	4,60	3,39	3,65
Saját tőke arányos nyereség (forint/ 100 forint)	-7,17	-0,33	7,30	8,52	6,70	12,04	9,11	9,84
Eladósodottság (%)	66,60	60,40	53,61	49,22	58,78	58,24	58,70	58,21
Likviditási ráta (együttható)	0,91	1,15	1,31	1,48	1,10	1,30	1,16	1,13

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Az egyéb vállalkozások közé a nagyvállalatok, illetve azon vállalatok tartoznak, amelyekben az állam vagy az önkormányzat közvetlen vagy közvetett tulajdoni részesedése meghaladja a 25 százalékot. Évente nagyságrendileg 30 darab olyan vállalat van az élelmiszeriparban, amelyek kkv-nak minősülnek, de a tulajdonosi összetételük miatt „Egyéb” kategóriába kerülnek, eredményük azonban nem módosítja jelentősen a nagyvállalatok értékeit, így ennek a kategóriának az értékei közel azonosak a „tisztán” nagyvállalatok eredményeivel. Az ebbe a csoportba tartozó vállalatok biztosítják az élelmiszeripar árbevételének több mint felét, és foglalkoztatják a munkavállalók több mint harmadát. Összesített értékeik alapján eredményesek, mind az üzemi, mind az adózás előtti eredményük minden vizsgált évben pozitív, de – mint minden csoportnál – a pénzügyi műveletek eredménye itt is veszteséges minden évben, és esetükben – a 2012. év kivételével – a rendkívüli eredménynél is minden esztendőben előfordul veszteség, ami általában egy-két cégnek tudható be. Eladósodottságuk 56 és 62 százalék között ingadozott, több évben is meghaladva az élelmiszeripari átlagos értéket. A likviditási mutató értéke megfelelő, de az alsó határhoz való közelsége miatt sok mozgásteret nem biztosít. A nagyvállalatok a leginkább exportorientáltak, a külpiaci értékesítés aránya

meghaladja a 40 százalékot. Meghatározó a külföldi tőke jelenléte, 2014-ben 62,1 százalékban biztosította a nagyvállalatok jegyzett tőkéjét külföldi forrás. A vállalatcsoport elemzésekor kapott eredmények értékelésénél figyelembe kell venni azt a tény, hogy nagyon kevés számú vállalat tartozik ide, így egy-egy szereplő értékeiben bekövetkező markáns változás az egész csoport, illetve a csoport élelmiszeriparra gyakorolt hatása miatt az egész ágazat értékeinek alakulását befolyásolja.

Szakágazati szinten vizsgálva természetesen a tevékenység jellegétől is függ, hogy melyik szakágazatban milyen méretű vállalkozások fordulnak elő – vizsgált évtől függetlenül. Kevés mikrovállalkozás fordul elő a dohányiparban, a margaringyártásban vagy a cukorgyártásban, annál jellemzőbb azonban ez a méret a szőlőbortermelésre, a kenyér és friss pékáru gyártására vagy az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozásra, tartósításra. A kisvállalkozások jelenléte meghatározó a húsfeldolgozás- és tartósításnál, illetve – a mikrovállalkozások körében is meghatározó – bortermelésnél, a kenyér és friss pékáru gyártásánál. Közepes méretű vállalkozások elvétve fordulnak elő halfeldolgozásnál, inkább a már említett húsfeldolgozás és tartósításnál vagy az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozásnál, tartósításnál. A nagyvállalatok jelenléte darabszám tekintetében meghatározó a tejfeldolgozásban, a hústermeléshez és feldolgozáshoz kapcsolódó szakágazatokban és a sörgyártásban, ezen felül arányaiban a cukorgyártásban, a keményítőgyártásban és a dohányiparban.

Az élelmiszeriparra továbbra is jellemző a duális szerkezet, a mikro- és kisvállalatok meghatározó száma és alacsony teljesítménye egyszerre van jelen a kiszámú, ám eredményesség és megítélés szempontjából domináns nagyvállalatok jelenlétével.

4.4. Az élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi forma szerinti elemzése

A kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások jegyzett tőkéjének forrása sokféle lehet. A legjellemzőbb az élelmiszeripari vállalkozásoknál a külföldi tulajdon, a belföldi magánszemély által adott és a belföldi társas vállalkozás által jegyzett tőke – egy-egy vállalat esetében illetve ezek keveréke. Ezen kívül beszélhetünk állami, önkormányzati, hitelintézeti, MRP¹¹, szövetkezeti, tartós állami és egyéb tulajdonról is.

11. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereinek és mutatóinak tulajdoni forma szerinti alakulása 2010-ben és 2014-ben¹²

Megnevezés	100% belföldi ¹³		100% külföldi		50-99% külföldi	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Árbevétel (millió forint)	1 178 230	1 737 667	1 083 681	1 055 792	316 402	191 740
Üzemi eredmény (millió forint)	32 380	64 381	38 525	31 699	-2 711	-2 025
Adózás előtti eredmény (millió forint)	19 330	58 518	27 177	18 448	-3 810	-3 740
Létszám (fő)	63 849	66 677	19 377	17 603	7 595	2 928
Darabszám (db)	4 444	4 694	325	362	82	62
Jegyzett tőke (millió forint)	100 576	106 958	111 012	99 746	45 342	17 646
Általános bérköltség (millió forint/fő)	1,44	1,86	3,18	3,62	2,40	3,35
Eladósodottság (%)	57,51	54,82	60,95	63,37	59,05	47,44

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

A tisztán belföldi tulajdonban lévő vállalkozások foglalkoztatják az élelmiszeriparban dolgozók átlagosan kétharmadát. A vállalatípus részesedése nőtt a vizsgált időszakban – 2012-re már megközelítette a 70 százalékot, 2013 óta pedig meghaladja azt. A tisztán külföldi tulajdonú vállalkozások foglalkoztatotti értéke a jelenlegi 2014-es adatok alapján minimálisan csökkent, de mivel az eltérő üzleti éves vállalatok jellemzően külföldi tulajdonban vannak, ezek adatával kiegészülve valószínűleg értékük növekszik, de legalábbis stagnál. A vegyes tulajdonúnál jelentős visszaesés volt tapasztalható, amely folyamat 2014-ben megállt.

A teljes élelmiszeripar árbevételéhez 2013-ban a 100 százalékban belföldi tulajdonú vállalati kör közel 50 százalékban járult hozzá, ez az arány a korábbi években 40-45 százalék között volt. 2014-es részesedése egyelőre 53 százalék, ez azonban az összes élelmiszeripari vállalkozás adatainak elemzése

¹¹MRP=Munkavállalói Résztulajdonosi Program

¹²Átlagos bérköltség=béreköltség/létszám

Eladósodottság=Összes kötelezettség/mérlegfőösszeg*100

¹³100 százalékban belföldi=a külföldi jegyzett tőke 0

után mérséklődni fog, a 2013-as évhez hasonlóan várhatóan 50 százalékos értéknél nem lesz magasabb.

Az átlagos bérköltség a külföldi tulajdonú vállalkozásoknál magasabbak, mint a hazainál, a tisztán belföldi és tisztán külföldi között közel kétszeres az eltérés. A többségében külföldi tulajdonú vállalatok értékei jelentősen javultak 2014-ben. A vállalatok darabszáma, a foglalkoztatottak száma és az eredmények, mutatók értékei is javultak. Feltehetően egy korábban teljes mértékben külföldi tulajdonú vállalat jegyzett tőkéjének összetételében bekövetkezett változás vagy átsorolás miatt változott az itt nyilvántartott vállalati kör, és mivel kis számú vállalatról van szó, egy-egy nagyvállalat értéke is jelentős változást eredményez. A kötelezettségek vagyonhoz viszonyított aránya csak a tisztán külföldi tulajdonban lévő vállalatok csoportjánál nőtt, a másik kettő esetében csökkent, a többségében külföldi tulajdonúnál az 5 év távlatában jelentősen, 11,6 százalékponttal.

Az élelmiszeriparban nem jellemző a meghatározó állami jelenlét a jegyzett tőkén keresztül. Az 50 százaléknál magasabb állami vagy önkormányzati tulajdonú vállalati kört vizsgálva 2014-ben 23 ilyen cég volt 1455 fővel, 27,2 milliárd forint árbevétellel és 520 millió forint adózás előtti eredménnyel. 2013-ban több cég tartozott ebbe a körbe, több foglalkoztatottal és magasabb árbevétellel, viszont milliárdos nagyságrendű adózás előtti veszteséggel.

4.5. Export árbevétel alakulása tulajdonosi forma szerint

Az élelmiszeriparban nyilvántartott közel 5 ezer vállalkozásból mindössze ezer – vagyis a vállalatok 18,2-18,8 százaléka – végez exporttevékenységet. A vizsgált időszakban számuk ingadozott, 2013-ban először haladta meg a 950 darabot. Vállalati méret szerinti összetételük azonban jelentősen eltér az élelmiszeriparban tapasztalttól: míg például a mikro vállalkozások aránya a teljes ágazatban meghaladja a 70 százalékot, a nagyvállalatoké pedig a 2 százalékot sem éri el, addig az exporttevékenységet végző vállalatok esetében a mikro vállalatok aránya 33-35 százalék körüli, a kisvállalkozásoké szintén, a nagyvállalatok aránya pedig 6,6-7,1 százalék vizsgált évtől függően.

Az exportértékesítésből származó árbevétel aránya az élelmiszeriparban egyre dominánsabb, a vizsgált időszakban közel 7 százalékpontos növekedés mutatható ki. Ennek okai részben magyarázhatók az árfolyamváltozásokkal, részben pedig a célpiacok változásával. Külföldi értékesítésnél magasabb és biztosabb árbevételt remélnek. A külpiacra lépésnek azonban számos akadálya lehet, a szabályozási és jogi környezet előírásai mellett a magas minőségi elvárásokat is szem előtt kell tartani, szükség van megfelelő mennyiségű árualapra is és a célpiacok esetleges sajátosságait is figyelembe kell venni.

12. táblázat: Az élelmiszeripar export árbevételének tulajdonosi forma és méret szerinti alakulása 2010-2014 között (millió Ft)

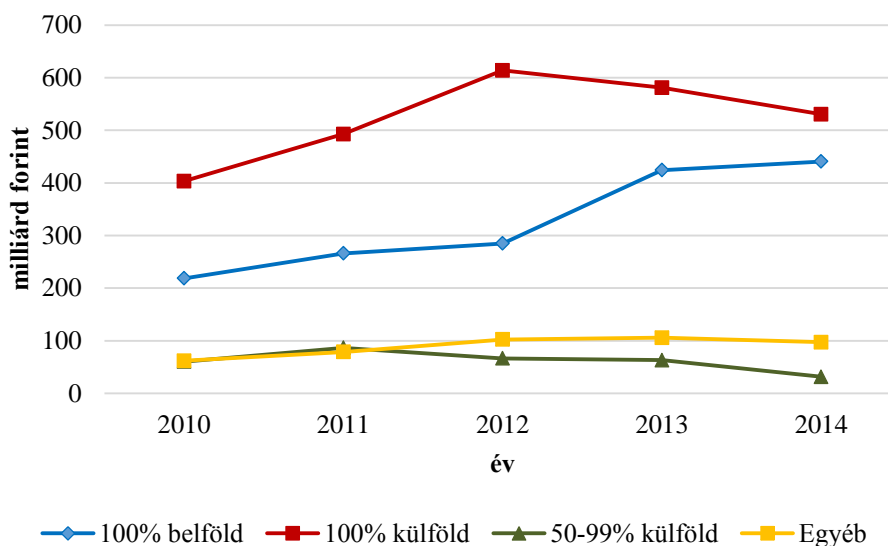
Export árbevétel alakulása meghatározó tulajdonosi formák szerint					
	2010	2011	2012	2013	2014
100% belföldi	218 551	265 896	284 798	424 323	440 725
100% külföldi	403 338	492 743	613 782	581 062	530 578
50-99% külföldi	60 390	86 498	66 341	62 987	31 325
Egyéb	61 865	78 497	102 359	105 535	97 020
Exportárbevétel alakulása vállalati méret szerint					
	2010	2011	2012	2013	2014
Mikro	8 567	11 981	14 001	15 682	11 984
Kis	50 460	67 387	64 939	60 018	72 951
Közép	200 709	255 272	285 106	346 396	304 766
Nagy	484 409	588 994	703 230	751 812	709 947
Az export aránya az összes bevételhez					
Összes export	744 144	923 634	1 067 280	1 173 907	1 099 648
Összes bevétel	2 761 227	3 147 250	3 404 330	3 495 539	3 275 902
Export aránya (%)	26,95	29,35	31,35	33,58	33,57

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Az élelmiszeripar teljes árbevételéből az exportértékesítés bevételeinek aránya a vizsgált időszak elején közel 27 százalékot jelentett, de évről-évre fokozatos emelkedést mutat, az utóbbi két évben meghaladta az egyharmadot. A jelenlegi adatok mellett 2013-ban és 2014-ben az arány nem változott, de ha figyelembe vesszük, hogy az eltérő üzleti éves vállalatok 2013-ban 116,8 milliárd forintot realizáltak exportálásból (teljes árbevételük 45 százalékát), valószínűsíthető, hogy mind az ágazati árbevétel, mind az exportárbevétel, mind az exportárbevétel aránya növekedést fog mutatni 2014-re is. Ez az arány szinte teljesen megegyezik a nemzetgazdaságban működő társas vállalkozások arányával (32,08 százalék), a feldolgozóiparra – amelynek az élelmiszeripar is a részét képezi – viszont sokkal magasabb, 65 százalékot megközelítő arány a jellemző. A feldolgozóiparon belül a villamos gép, műszer gyártása és a járműgyártás exportorientált, esetükben az export árbevétel aránya megközelíti vagy akár meg is haladja a 90 százalékot.

Tulajdonosi szerkezetet vizsgálva az élelmiszeripar exportárbevételéhez legnagyobb arányban a 100 százalékban külföldi tulajdonú vállalatok járulnak hozzá, részesedésük azonban 2012 óta csökken, 50 százalék körüli. Figyelemre méltó tendencia, hogy a többségében, de nem kizárólagosan külföldi tulajdonban lévő vállalatok részesedése csökkent, ezzel párhuzamosan pedig a teljesen belföldi tulajdonban lévő vállalkozások hozzájárulása nőtt, 2010-ben még csak az exportárbevétel 30 százaléka realizálódott náluk, a vizsgált időszak végére ez az arány 40 százalékra emelkedett¹⁴ (ezen vállalatok száma is nőtt a vizsgált időszakban).

5. ábra: Élelmiszeripari vállalkozások export árbevételének alakulása tulajdonosi szerkezet alapján

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

Az exportárbevétel összegéből a nagyvállalatok részesedése meghaladja a 60 százalékot, a közepes méretűeké mintegy 30 százalék, míg a kis- és mikrovállalkozások együtt sem érik el a 10 százalékot.

13. táblázat: Az élelmiszeriparhoz kapcsolódó export árbevétel aránya a teljes árbevételből vállalkozási méret szerint

Év	Mikro vállalkozások	Kis-vállalkozások	Közép-vállalkozások	Nagy-vállalkozások
2010	8,77	13,77	24,30	32,93
2011	9,95	15,95	28,38	34,55
2012	10,86	15,24	29,39	37,42
2013	12,21	13,92	33,96	39,24
2014	10,14	17,23	29,76	41,51

Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

¹⁴Ha az adatbázis kiegészül az eltérő üzleti éves vállalkozások adataival – amikre a külföldi tulajdon és a nagy vállalati méret a jellemző – akkor várhatóan ez változni fog.

Értelemszerű, hogy a vállalkozások méret szerinti csoportosításakor a teljes árbevételhez viszonyított legtöbb exportbevétel – miként a legtöbb árbevétel is – a nagyvállalatoktól származik. Az exportárbevétel arányát vizsgálva elmondható, hogy a nagyvállalatoknál 30-40 százalék körüli az érték, a vizsgált időtartamban minden évben növekedést mutatott, 5 év alatt a változás mértéke közel 9 százalékpont. A közepeseknél alacsonyabb, 2010-et kivéve 30 százalék körül alakult. A kis- és mikrovállalkozások nagyrészt a hazai piacra termelnek, de több éves távlatban növekedést mutat az export árbevétel aránya.

Érdekes, hogy az élelmiszeripari vállalkozások alig egyötödét kitevő exportáló vállalatok az egész ágazat szempontjából meghatározóak. Ezen vállalkozások összes (hazai és export együttesen) árbevétele a teljes ágazati árbevétel 88,6-90,2 százalékát biztosítják, hozzájuk kapcsolódik a foglalkoztatás 68,4-70,7 százaléka, az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének pedig több mint 85 százaléka¹⁵.

Azon vállalatok esetében, amelyek árbevételüknek több mint felét exportértékesítésből realizálják (150-200 db), sokkal kedvezőbb jövedelmezőségi és hatékonysági mutatók számíthatók. A létszamarányos árbevétel például minden évben meghaladta az átlagos élelmiszeripari értéket, a vizsgált időszak végén már több mint 40 százalékkal, a létszamarányos üzemi eredmény triplája is volt (2012-ben) az ágazaténak, de 100 forint árbevételre is átlagosan 50 százalékkal több üzemi eredmény vagy akár adózott eredmény jutott a jellemzően exportra termelő vállalkozások esetében.

4.6. Az élelmiszeripari vállalkozások gazdálkodási forma szerint

Az élelmiszeriparhoz besorolt kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozások száma a vizsgált periódusban 2013-ban volt a legmagasabb, de mivel a 2014-es adat még nem tartalmazza az eltérő üzleti éves beszámolót készítő adatait, valószínűleg 2014-ben is meghaladja majd számuk az 5200 darabot. A vizsgált időszak első és utolsó évének relációját nézve megállapítható, hogy a korlátolt felelősségű társaságok és a szövetkezetek száma nőtt jelentősen, míg az részvénytársaságok és a betéti társaságok esetében visszaesés tapasztalható.

14. táblázat: A kettős könyvvitelt vezető élelmiszeripari vállalkozások számának, árbevételének és létszámának alakulása (db)

Megnevezés	2010			2011			2012			2013			2014		
	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám	Darab	Árbevétel	Létszám
Összesen	4 922	2 761 227	94 752	5 142	3 147 250	94 842	5 127	3 404 330	96 349	5 290	3 495 539	95 968	5 180	3 275 902	93 833
- Kft.	3 744	1 792 621	67 160	4 045	2 071 977	66 918	4 115	2 321 491	69 805	4 238	2 407 980	70 682	4 160	2 407 248	70 289
- Rt.	141	917 747	22 886	139	1 024 465	21 358	134	1 036 711	20 446	134	1 041 577	19 584	125	823 918	17 744
- Bt.	886	28 367	3 489	808	29 841	3 140	746	29 048	2 897	695	281 62	2 701	653	26 781	2 619
- szövetkezet*	77	15 231	544	74	10 099	589	63	9836	465	153	6450	332	173	5 626	405
- egyéb**	74	7 261	673	76	10 868	2 837	69	7 244	2 736	70	11 370	2 669	69	12 329	2 776

*szövetkezet: mezőgazdasági és egyéb szövetkezet együtt

**egyéb: közös vállalat, közkereseti társaság, külföldi székhelyű vállalkozás, közhasznú társaság, MRP

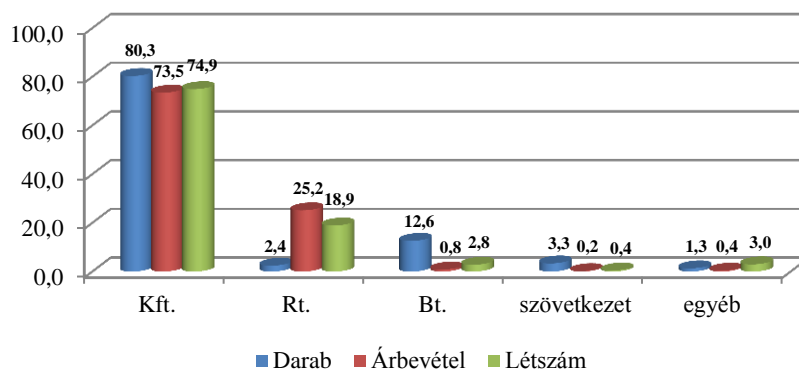
Forrás: 2010-2013 NAV adatbázis, 2014 NAV Gyorsjelentés alapján AKI

A szövetkezetek bővülésének legfőbb oka, hogy a szociális szövetkezetek száma ugrásszerűen megnőtt 2012 óta. A szociális szövetkezetek speciális szövetkezetek, melyeknek sajátos célja a munkanélküli, illetve szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése. A szociális szövetkezetek jelenléte a szakágazatok többségében megfigyelhető, legnagyobb gyakorisággal azonban az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, tartósítás és a szőlőbortermelés szakágazatokban fordul elő, gazdasági súlyuk ugyanakkor elhanyagolható.

A vállalkozási formák tekintetében a korlátolt felelősségű társaságok száma és az ebben a vállalkozási formában bekövetkezett változások befolyásolják leginkább az élelmiszeripart. A korlátolt felelősségű társaságok a vizsgált időszak elején 76,1 százalékban voltak jelen az élelmiszeriparban, arányuk 2014-re 80,3 százalék lett.

¹⁵Ezt az állítást 2010-2013 közötti időszakra tehetjük, a 2014-es adatok közül egyelőre nincs olyan bontás, amivel ezt cáfolni tudnánk, vagy alátámasztani.

6. ábra: Az élelmiszeripari vállalatok számának, árbevételének és alkalmazotti létszámának megoszlása gazdálkodási formák szerint 2014-ben (százalék)

Forrás: 2014 NAV Gyorsjelentés

Ha a különböző típusok megoszlását nemcsak darabszám tekintetében vizsgáljuk, akkor más arányokat kapunk. A korlátolt felelősségű társaságok jelentősége árbevétel szempontjából is meghatározó, részesedésük viszont 74 százalék, mellettük a részvénytársaságoknak van vezető szerepük, ezek tevékenysége az árbevétel 25 százalékát jelenti az élelmiszeriparban, annak ellenére, hogy a vállalatoknak csak 2-3 százaléka működik részvénytársasági formában. A foglalkoztatásban is hasonló a helyzet, a korlátolt felelősségű társaságok alkalmazzák az élelmiszeriparban a dolgozók mintegy háromnegyedét, egyötödük az részvénytársaságok tevékenységében vesz részt, a fennmaradó alig 5 százalék pedig a betéti társaságok, szövetkezetek és egyéb vállalkozási formák között oszlik meg.

5. Az élelmiszeripar kiemelt szakágazatainak helyzete

A következő alfejezet azon élelmiszeripari szakágazatok többségének pénzügyi, vagyoni helyzetét mutatja be, amelyek jelentős mennyiségben dolgoznak fel mezőgazdasági termékeket. Mivel szakágazati bontásban NAV adatok 2013-ig érhetőek el, az alfejezet a 2009-2013 közötti időszak adatait mutatja be, de a fejezet alapjául szolgáló mélyinterjú kutatás 2014-ben készült. A szakágazatonkénti elemzésben használt CR5 mutató a szakágazat első 5 vállalkozásának együttes piaci részesedését, a CR10 mutató pedig a szakágazat 10 legnagyobb vállalkozásának együttes piaci részesedését mutatja.

5.1. Húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat¹⁶

Az ipari húsfeldolgozás a 20. század elején jelent meg Magyarországon. Azóta a szakágazat tevékenysége, a szereplők száma és összetétele jelentős átalakuláson ment keresztül.

A szakágazatba sorolt vállalatok száma 2009 és 2013 között jelentősen nem változott. A mikrovállalkozások aránya (60 százalék körüli) a meghatározó, a kisvállalkozások mintegy negyedét teszik ki a cégeknek, a középvállalatok 10 százalékkal képviseltetik magukat. A nagyvállalatok aránya magasabb a teljes élelmiszeriparra jellemző átlagnál (ami nem éri el a 2 százalékot sem), meghaladja a 3 százalékot. A nagyvállalatok jelentőségét mutatja, hogy a 3 százaléknyi nagyvállalat foglalkoztatja az ide kapcsolódó munkavállalók több mint 40 százalékát, és itt realizálódik a szakágazat

¹⁶10.11 Húsfeldolgozás, -tartósítás szakágazat

- marha, disznó, bárány, nyúl, birka, teve stb. vágóhídi vágása, tisztítása és csomagolása
- a friss (nyers), a hűtött, illetve a fagyasztott hús feldolgozása, hasítással
- a friss (nyers), a hűtött, illetve a fagyasztott hús feldolgozása, darabolással
- a bálna leölése és feldolgozása szárazföldön vagy speciális vízi járművön
- a vágóhídon a vágás, feldolgozás során nyert melléktermékek, a nyersbőr és irha valamint a nyírt gyapjú gyártása
- az állati eredetű étkezési zsír és haj kiolvasztása
- az állati belsőség előállítása
- a tímáripari bőrgyapjú gyártása

árbevételének közel fele. A teljes szakágazat árbevétele 2010 után minden vizsgált évben meghaladta a 350 milliárd forintot – ez a legnagyobb árbevétellel rendelkező szakágazat, az élelmiszeripar teljes árbevételének és az exportárbevételnek is több mint 10 százaléka. Ez utóbbi aránya növekedett is, köszönhetően a növekvő exportárbevételnek, annak ellenére, hogy a szakágazat több meghatározó cége elsősorban a hazai piacra termel.

15. táblázat: A húsfeldolgozás-, tartósítás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	372	394	399	401	396
Létszám (fő)	12 533	13 192	13 070	13 634	13 106
Árbevétel (millió forint)	287 954	308 617	358 257	382 124	361 669
Ebből exportárbevétel (millió forint)	88 950	110 043	139 405	147 085	151 201
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	5 302	5 945	5 555	2 388	5 125
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 559	3 016	1 944	-2 491	944
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	124,35	228,70	148,71	-182,67	72,02
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	2,51	5,68	2,90	-6,90	0,79
Likviditási ráta (együttható)	0,94	0,97	0,95	0,98	1,03

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis adatai alapján AKI

A magyarországi vágóhidak kapacitása (európai vagy világméretben) nem jelentős, emiatt nemzetközi árverseny képességük gyenge. A magyarországi húsfeldolgozók exportstratégiája ezért arra épül, hogy minőségi, egyedi igényeknek megfelelő termékekkel, illetve darabolási módszerrel szereznek fizetőképes piacot. Az európai országok mellett fő felvevőpiacnak számít a Távol-Kelet (Japán, Dél-Korea, az utóbbi időben Kína), ahol a fogyasztói ízlés szerencsésen találkozik a Magyarországon hizlalt sertéshús minőségével.

Természetesen a magyarországi húsfeldolgozók számára a hazai piac a meghatározó, ám itt figyelembe kell venni, hogy bár növekvő, de mérsékelt a fizetőképes kereslet, ami kihat a cégek árbevételére és nyereségességére is.

Az alapanyag a szakágazatban jellemzően élőállat. A vágóhíddal rendelkező nagy cégek tevékenysége összetett, például gyakran adnak el alapanyagot kisebb, készítménygyártással foglalkozó vállalkozásoknak is. A nagy cégekre jellemző, hogy szakágazati besorolásuk ellenére – ha foglalkoznak is vágással – árbevételük inkább készítménygyártásból származik.

A rendszerváltás után a külföldi tőke is megjelent, de mértéke nem jelentős, aránya 20 százalék körüli. A jegyzett tőke összetevői között állami kötődés is megfigyelhető, néha közvetlen állami, de inkább önkormányzati tulajdon alapján (többek között Kométa, Pápai Hús, Gyulahús). A szakágazat koncentrációja nem kiemelkedő, a CR5 mutató értéke 37-40 százalék között mozog, és a CR10 is éppen csak hogy meghaladja az 50 százalékot.

A szakágazat alaptevékenysége minden évben eredményes volt, 2012-ben fordult elő adózás előtti veszteség, amit a pénzügyi műveletek vesztesége okozott. A saját tőke arányos nyereség elmaradt az élelmiszeriparétól, a létszám arányos adózás előtti eredmény csökkent, a likviditási ráta sem éri el a minimumot.

5.2. Baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat¹⁷

A baromfifeldolgozásban az 1990-es évek elején csődök sora következett be a szovjet piac elvesztése miatt és néhány év alatt teljesen átalakult a baromfiipar tulajdonosi szerkezete, új vállalatcsoportok jöttek létre. A 2000-es évek közepén újabb nagy átalakulási hullám zajlott a baromfiiparban. A változásokat a Wallis tulajdonában lévő Hajdú-Bét Rt. és az állami tulajdonú Bábolna Rt. felszámolása indította el, amely vállalatcsoportok együttesen több mint 10 milliárd forint veszteséget halmoztak fel. Emellett 2003-ban a Nyírségi Szárnyas Kft.-t is felszámolták. A tulajdonosi

¹⁷10.12 Baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat

- a baromfi vágóhídi vágása, tisztítása és csomagolása
- a friss (nyers), hűtött vagy fagyasztott baromfihús gyártása, részekre darabolása
- az étkezési baromfiszír kiolvasztása
- a baromfitoll és -pehely termelése

átrendeződés révén nem minden kapacitást vettek meg az új cégek, cégcsoportok, mert a szakágazat kapacitásfelesleggel küzdött. Az utolsó nagy csőd hullám során lépett elő a vállalati rangsorban a Hungarit Rt. és a Gallicoop Rt.

A szakágazatba sorolt vállalkozások száma jelentősen nem változott, viszont a foglalkoztatottaké több mint 10 százalékkal visszaesett¹⁸. Ennek oka több kisebb változás mellett az egyik meghatározó vállalat megközelítőleg 400 fős létszámcsökkenése volt és egy nagyvállalat átalakulása. 2009-ről 2010-re csökkent a nagyvállalatok száma (az árbevétel csökkenés mögött is ez áll), de azóta növekedés tapasztalható. Az export aránya viszonylag állandó, 2010 óta 35 százalék körüli értéken áll. A vállalkozások mintegy 50 százaléka mikro-, 20-24 kisvállalkozás, domináns a közepes vállalatok jelenléte (közel 2 százalék), a nagyvállalatok aránya pedig kiemelkedően magas, 6 százalék. Ez utóbbi két csoport jelentősége a meghatározó, a közepes és nagyvállalatok együttesen a szakágazat árbevételének, exportárbevételének és foglalkoztatotti létszámának is 90 százalék körüli értékét biztosítják.

Eredményesség szempontjából az üzemi tevékenység minden vizsgált évben nyereséges, de az ingadozás szélsőséges, a működés egyéb eredményeinek figyelembe vételével kiszámított adózás előtti eredmény pedig két évben is veszteséget mutat. A kevés vállalatszám és a közepes és nagyvállalatok erős jelenléte miatt ezek az értékek jellemzően egy-két vállalat működéséből adódnak. Például az egyik pulykafeldolgozó üzemi eredménye 2011-ről 2012-re 1,3 milliárdról 63 millióra esett vissza, egy másik nagyvállalatnál 2011-ben az üzemi veszteség 167 millió forint, 2012-ben pedig már -2,3 milliárd forint volt, annak ellenére, hogy árbevétele mindkét kiemelt évben meghaladta a 25 milliárd forintot.

16. táblázat: A baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	124	123	130	123	126
Létszám (fő)	9 528	8 423	8 640	8 926	8 315
Árbevétel (millió forint)	253 348	235 032	268 081	285 889	306 802
Ebből exportárbevétel (millió forint)	76 149	79 918	96 789	99 095	106 363
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	2 494	2 816	5 428	124	4 016
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-2 773	2 138	2 744	-928	3 964
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	-291,0	253,8	317,6	-104,0	476,8
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	-8,01	4,44	5,61	-2,62	7,56
Likviditási ráta (együttható)	0,89	0,98	0,93	0,98	1,08

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat likviditása elég alacsony, de javuló a tendencia. A jellemző koncentráció a CR5 mutató esetében 45-47 százalék, a CR10-nél pedig 66-70 százalék.

A baromfifeldolgozásban jellemző a jól szervezett alapanyag-ellátás, nem egy esetben integrációként működik a beszerzés, vagy nagyrészt ugyanaz a tulajdonosi kör az alapanyag-beszállító és a feldolgozó cég esetében is. Integráció esetén a feldolgozó cég adja a naposcsibét/kacsát/libát és a takarmányt is. A baromfifeldolgozás a három „húsos” szakágazat közül a legjobb helyzetben lévő szektor, amiben nagy valószínűséggel szerepet játszik a magas fokú integráció az export bővülése és a baromfihús sertéshúshoz viszonyított kedvező ára mellett az is, hogy a baromfihús iránti kereslet a fogyasztók egészségtudatossága miatt folyamatosan nő. A baromfihús kivitele dinamikusan emelkedett 2003 és 2014 között, értékben kifejezve 327 millió euróról 570 millió euróra. A legdinamikusabb emelkedést a baromfihúsból készült készítmények terén volt mérhető, ezek kivitele csaknem megháromszorozódott, de emellett sikeresen bővült a broiler húsfélék exportja is mind friss, hűtött, mind fagyasztott formában. Figyelemreméltó növekedést produkált a fagyasztott kacsá- és libakivitel is. A vizsgált időszakban a baromfihús 80 százalékát EU tagországokba szállították a hazai feldolgozók, elsősorban Romániába, Ausztriába, Németországba, Franciaországba, Szlovákiába. Az elmúlt négy évben tartósan növekedett a kivitel Franciaországba és Horvátországba. Az uniós kívüli

¹⁸A KSH alkalmazásban állók mutatója ezzel szemben növekedett. Ennek oka, hogy a KSH egy szűkebb kört, azon vállalkozásokat sorolja a szakágazatba, amelyek árbevételének nagy része a szakágazathoz köthető

piacok közé Oroszország, Fehéroroszország, a balkáni országok, Hongkong, Japán és Ausztrália tartozik.

A szakágazat jó teljesítményében közrejátszik az is, hogy a privatizáció során a baromfifeldolgozó üzemek zöme magyar, de ami ennél is fontosabb, menedzsmenti tulajdonba került, ezért szakértők vették át és működtették tovább a korábbi kapacitásokat.

5.3. Hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat¹⁹

A húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása alágazatban ez a szakágazat rendelkezik a legkevesebb számú szereplővel, így egy-egy vállalat eredménye (vesztesége) az egész szakágazat teljesítményét erősen befolyásolja. A nagy és közepes méretű vállalatok (7-12 cég, vizsgált évtől függően) együttese adja az árbevétel 93 százalékát, az export árbevétel 96-99 százalékát, és a létszám is több mint 90 százalékát. A nagy árbevételű cégek közül sokan termelnek veszteséget már üzemi szinten is, az egyik készítménygyártó nagyvállalat 2012-ben például 4,5 milliárd forint üzemi veszteséget realizált 9,6 milliárd forint árbevétel mellett, vagy szintén abban az évben a szakágazat másik meghatározó vállalata is -1,4 milliárd forint üzemi veszteséget termelt ki, pedig az árbevétele meghaladta az 57 milliárd forintot. 2011 is problémás évnek bizonyult, habár az üzemi eredmény pozitív volt, viszont nagyon alacsony, a hozzá kapcsolódó adózás előtti eredmény pedig kritikus, mert három olyan cég is volt, amelyek egyesével is nagy adózás előtti veszteséget realizáltak (együttes értékük pedig meghaladta a 8 milliárd forintot). Kettő olyan nagy cég volt, ahol az üzemi eredmény közel 11 milliárd forint veszteséggel zárult – ehhez képest a szakágazat együttesen 47 millió forintos üzemi nyeresége kedvező.

17. táblázat: A hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	65	69	72	70	70
Létszám (fő)	4 560	5 006	4 741	4 529	4 589
Árbevétel (millió forint)	100 442	109 732	107 864	107 714	114 107
Ebből exportárbevétel (millió forint)	21 997	29 037	35 595	38 322	37 848
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	348	2 296	47	-2 348	2 585
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-957	3 291	-6 886	-2 544	1 285
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	-209,9	657,5	-1452,4	-561,7	280,0
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	-2,83	6,98	-19,18	-8,79	2,95
Likviditási ráta (együttható)	1,17	1,29	1,43	1,28	1,31

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A húskészítmény gyártása szakágazat a hús- és baromfifeldolgozásnál jóval koncentráltabb, már a CR5 mutató értéke is meghaladja a 80 százalékot, a CR10 pedig a 90 százalékot is. 2013-ban 9 darab 1 milliárd forintnál magasabb forgalmat bonyolító cég volt (egy kiemelkedett ezek közül), ezek adták a szakágazat összes árbevételének több mint 90 százalékát.

Az alapanyag-ellátás megoldott, de kevésbé eredményes stratégia a minőségi alapanyag készítményként való feldolgozása, amelynek fő oka, hogy a készítmények exportjában nem igazán sikeresek a magyarországi húsipari cégek, a magyarországi fogyasztók pedig korlátozott fizetőképességük miatt nem képesek magasabb árakkal elismerni a jobb minőséget. A technológiai színvonal alacsony a szakágazatban, a szereplők meglátása szerint a magyarországi vágóhidak, feldolgozók többsége felújításra szorulna. Ennek legfőbb oka lehet, hogy az első privatizációs hullámban birtokon belülre került tulajdonosok nem fordítottak elég tőkét a fejlesztésekre, korszerűsítésekre. Azóta bár javult a helyzet, de a több éves lemaradást nem sikerült még behozni. A húskészítmények esetében a német nyelvterület számít jelentős célpiacnak (Németország, Ausztria, Svájc), de kisebb mértékben történik export más európai országokba és az Egyesült Államokba is. Az exportlehetőségek fő korlátját az jelenti, hogy a keresletet az egyes régiók fogyasztói ízlése némiképp behatárolja. A különleges minőségű készítmények, amelyeket a mikroméretű cégek állítanak elő, a

¹⁹10.13 Hús-, baromfihús-készítmény gyártása szakágazat

- a szárított, a sózott, illetve a füstölt hús gyártása
- a húskészítmény gyártása:
- kolbász, virsli, szalámi, hurka, szafaládé, lönchús, húspástétom, főtt sonka stb.

világ számos országába kijutnak, olyan egzotikus helyekre is, mint pl. Szaúd-Arábia, Jordánia, Egyesült Arab Emírátsok, Grúzia, de fő piacuk a régi EU tagországok – nem nagy mennyiségben, elsősorban választékbővítő kínálatot jelentenek ezeken a piacokon.

A készítménygyártás területén exportképességünk fejlesztésre szorul. Ennek javításához elengedhetetlen a piaci igények folyamatos kutatása, az új fogyasztói trendeknek megfelelő árualap kifejlesztése, jó minőségben történő gyártása. Javasolható a magyarországi, minőségi hústermékek intenzívebb promóciója, a magyarországi termékek értékeinek kiemelése, akár egy közös védjegy égisze alatt.

5.4. Gyümölcs-, zöldséglé gyártása²⁰

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás alágazatba tartozó három szakágazat közül a burgonya-feldolgozás jelentősége nem releváns, 2013-ban a teljes szakágazat árbevétele nem érte el az 1 milliárd forintot, a foglalkoztatottak száma pedig az 50 főt. A másik két szakágazat azonban meghatározó.

A gyümölcs-, zöldséglé gyártásban a mikrovállalkozások jelenléte a domináns, 80 százalék körüli, ennek ellenére a közepes és nagyvállalatok határozzák meg a szakágazat teljesítményét. E két kategória a cégek mindössze 10 százalékát jelenti, de az árbevétel, az exportárbevétel és a foglalkoztatotti létszám 90 százalék körüli értékét fedi le. A szakágazat likviditása kedvező, a számított mutatói pedig meghaladják az élelmiszeripar egészére jellemző értékeket, valamint kedvezőbb a létszám arányos adózás előtti eredmény és a ROE is. A vizsgált időszakban üzemi tevékenység szintjén egyetlen évben (2011) volt veszteséges a szakágazat, ennek oka, hogy egy 1992-ben alapított magyar tulajdonban lévő – azóta a termelését már megszüntető, abban az évben utoljára termelő – ismert gyümölcslé márkával rendelkező társaság egyedül, közel 2,5 milliárd forintos üzemi veszteséget halmozott fel. Az export aránya magas, ami néhány – nagyméretű és külföldi tulajdonban lévő – vállalat értékesítési stratégiájából következik.

18. táblázat: A gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	60	65	67	62	62
Létszám (fő)	1 071	1 079	1 001	1 033	976
Árbevétel (millió forint)	56 921	61 777	59 744	66 243	58 578
Ebből exportárbevétel (millió forint)	23 549	30 902	29 146	36 099	34 522
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	2 015	3 381	-1 019	3 921	4 194
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 204	2 681	-2 570	2 954	3 853
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	1124,3	2485,0	-2567,1	2860,1	3948,2
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	4,77	10,40	-11,90	11,31	14,04
Likviditási ráta (egyűthető)	1,19	1,36	1,20	1,47	1,45

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A koncentráció – az alacsony vállalati darabszám miatt – viszonylag magas a szakágazatban, a CR5 mutató értéke 86-91 százalék között, a CR10 mutatóé pedig 95-96 százalék között változott a vizsgált időszakban.

A gyümölcslégyártó cégek esetében a hazai piacon lévő növekedési lehetőségek, valamint az értékesítés keleti piacoktól való függetlensége következtében a rendszerváltozás utáni időszak megrázkódtatásai kisebbek voltak a konzervgyártásnál tapasztaltakhoz képest. A jelenleg meghatározó cégek között olyan nemzetközileg is ismert nevek vannak, mint a Rauch (osztrák), az Eckes (német) és az Agrana (osztrák).

A gyümölcs-, zöldséglé-gyártást és az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozást alapanyag-ellátás szempontjából nehéz elkülöníteni egymástól. Az élelmiszeripar és a gyümölcs- és zöldségtermesztés szoros kapcsolatban áll egymással, hiszen a feldolgozóipari vállalkozások elsősorban a termelés vonzáskörzetében jöttek létre, így a főváros mellett, és az Alföldön található a nagyobb zöldség- és

²⁰ 10.32 Gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat

- a gyümölcs- és zöldséglé gyártása
- a friss gyümölcsből és zöldségből nyert koncentrátum gyártása

gyümölcsfeldolgozó vállalatok többsége. A Magyarországon megtermelt gyümölcs- és zöldségfélék mennyiségének (1,9-2,5 millió tonna) a felét az élelmiszeripar dolgozza fel. A termékszerkezet szűk, mindössze néhány fajra korlátozódik. A két legjelentősebb feldolgozott zöldségfélénk a csemegekukorica (2012-ben 458 ezer tonna) és a zöldborsó (2012-ben 88 ezer tonna). Mindkét növény esetében a megtermelt mennyiség kétharmada konzervipari, míg egyharmada hűtőipari feldolgozásra kerül. A paradicsom-feldolgozás volumene, ezáltal az ipari paradicsom termelése is lecsökkent az elmúlt években, 2012-ben mindössze 15 ezer tonna paradicsomból állítottak elő lét vagy sűrítményt, azóta újra növekedésnek indult a feldolgozott mennyiség, 2013-ban meghaladta a 30 ezer tonnát. A gyümölcsfeldolgozás több mint 80 százalékban az ipari almából (2012-ben 525 ezer tonna) történő sűrítmény- és légyártásra épül. A második legjelentősebb ipari feldolgozásra kerülő gyümölcsünk a meggy (elsősorban befőttnek), amelynek mennyisége (2012-ben 41 ezer tonna) a feldolgozott alma mennyiségének töredéke.

A Magyarországon termelt alapanyagok beszerzése sok esetben nehézségekbe ütközik, mivel vagy nem áll rendelkezésre a szükséges mennyiség, vagy az alacsony fajlagos hozamok miatt ezek az alapanyagok drágák a feldolgozóipar számára. Bogyós gyümölcsökből nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű alapanyag, ezért külföldről kell a feldolgozóknak a bogyós gyümölcsök sűrítményeit importálniuk. Ennek egyik oka a csökkenő termelés mellett az, hogy a külföldi sűrítmény-gyártók felvásárolják a térségben termelt bogyós gyümölcsöket, azokat összekeverve egységes minőségű sűrítményeket állítanak elő, amit magyarországi feldolgozók is megvásárolnak termékeik előállításához. A bogyós gyümölcsök mellett az uborka beszerzése vált egyre nehezebbé. A termelő kapacitás stagnálása, csökkenése mellett a támrendszeres uborkára Németországban, Szlovákiában, Csehországban és Lengyelországban is nagy az igény, ezért a magyar feldolgozóiparnak nem jut elegendő alapanyag, mivel nem tudják az ott elérhető árakat a beszállítóknak megfizetni. További probléma az alapanyag-termelésben, hogy a magasabb gabona árak és a jövedelmezőbb vetőmagtermesztés miatt csökkent a zöldségtermő terület nagysága, ami tovább nehezíti a feldolgozók alapanyag-beszerzését. A szakágazat technológiai feltételei kedvezőek. Az értékesítés vegyes képet mutat, a Magyarországon előállított nemzetközi márkák export értékesítését általában a külföldi anyacég szervezi, de egyes piacokra a magyar részleg külkereskedői is értékesíthetnek. A külföldre nem szállító vállalkozások a szükséges árualap hiánya miatt nem exportálnak. A belpiacon a keresletet a fizetőképesség befolyásolja.

Komoly problémát jelent a minőségi termékek másolása, utánzása által okozott fogyasztói bizalomvesztés veszélye, ami hátráltatja az innovatív, magas hozzáadott értékű termékek előállításába történő befektetések megtérülését.

5.5. Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás²¹

Az alágazat legnépesebb szakágazata az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás és -tartósítás. A vállalkozások száma a vizsgált időszakban több mint 10 százalékkal bővült, ezzel szemben a foglalkoztatottak száma visszaesett, ez több cég együttes hatása. Az árbevétel folyamatos emelkedést mutat – köszönhetően a meghatározó cégek növekedésének. Az exportban is a nagy- és közepes vállalatok jelenléte dominál. A szakágazat egyik vizsgált évben sem realizált veszteséget sem üzemi tevékenység, sem adózás előtti eredmény szintjén. Számított mutatói alacsonyabbak a másik vizsgált gyümölcs-zöldség szakágazathoz képest, és több esetben elmaradnak az élelmiszeripari átlagtól is. A szakágazat likviditása megfelelő.

²¹10.39 Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazat

- a főként gyümölcsöt vagy zöldséget tartalmazó ételek gyártása, a fagyasztott és konzerv készítmények kivételével
- gyümölcs, dió és zöldség tartósítása fagyasztással, szárítással, olajban, illetve ecetben tartósítva, konzerválással stb.
- a gyümölcs- és zöldségkészítmény gyártása
- dzsem, lekvár és étkezési zselé gyártása
- a dió pörkölése
- a diós ételek és tészták gyártása
- a zöldségből vagy gyümölcsből készült, romlandó, előkészített ételek, úgymint
- saláták: vegyes saláta, csomagolt saláta
- hámozott, összevágott zöldségek
- tofu (szójababsajt)

19. táblázat: Az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	371	385	396	376	423
Létszám (fő)	7 319	6 535	6 744	6 740	6 592
Árbevétel (millió forint)	181 836	171 608	196 884	217 934	221 291
Ebből exportárbevétel (millió forint)	96 628	97 636	114 566	129 723	131 737
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	13 583	7 406	11 886	11 579	7 291
Adózás előtti eredmény (millió forint)	5 153	3 885	6 838	10 953	4 040
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	704,0	594,5	1013,9	1625,1	612,9
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	6,12	4,83	9,53	14,44	4,54
Likviditási ráta (egyűtthető)	1,25	1,28	1,10	1,23	1,46

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A koncentráció közepes, a CR5 mutató értéke 35-40 százalék között, míg a CR10 mutató értéke 58-61 százalék között változott a vizsgált időszakban.

A szakágazatban az alapanyagok minősége mellett néhány esetben – például a fagyasztott termék-előállításnál az időtényező fontossága miatt – a szállítási távolság és a rugalmas együttműködési hajlandóság is kiemelt szerepet kapott. A lassabban romló termékeknél a szállítási távolság kevésbé fontos szempont.

A mikro- és a kisvállalkozások elsősorban belföldön értékesítenek, míg a közép- és nagyvállalatok többségénél az export is meghatározó. A tradicionális magyar márkákat elsősorban belföldön keresik a fogyasztók, külföldön kevésbé ismertek, ezért ezeket a termékeket gyártó közepes és nagyvállalatok számára különösen fontos a magyar piacon való minél erősebb jelenlét. Ezek a cégek a nemzetközi kereskedelembe elsősorban bérnyújtás útján tudnak bekapcsolódni. Továbbá az egészséges életmódra való törekvés elterjedése miatt a fogyasztók a friss gyümölcsöt és zöldséget kezdik előnyben részesíteni a feldolgozott termékekkel szemben. Emiatt a feldolgozóiparnak a gyümölcsök és zöldségek vitamin- és ásványi-anyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított, magas hozzáadott értéket képviselő termékek előállítására is koncentrálnia kell. Az ehhez szükséges technológiák kiépítése, korszerűsítése, fejlesztése erősítheti Magyarország exportpozícióját is. Az exportpiacokra való belépéshez hozzájárulhat – a magyar ízvilág mellett – az adott ország által megszokott, kedvelt ízű termékek előállítása is.

A helyzetkép értékelése és a teendők átgondolása során figyelemmel kell lenni a szektorra jellemző szezonálisra is, ami megjelenik a betakarításában, a feldolgozásában, a foglalkoztatásban és a fogyasztásban is. A kisebb gyártók piacra jutási esélyeit rontja az őstermelőknek járó kedvezményeket kihasználó vállalkozók ellenőrizetlen feldolgozóipari tevékenysége.

5.6. Tejtermékgyártás²²

A 33 élelmiszeripari szakágazat közül a tejtermékgyártáshoz²³ tartozik az élelmiszeripari vállalkozások közel 2 százaléka, ez 2013-ban 101 vállalatot jelentett. A vállalkozások megközelítőleg 60 százaléka mikrovállalkozás, 12,5 százaléka kisvállalkozás, több mint 17 százaléka középvállalkozás és nagyon magas, 8 százalék feletti a nagyvállalatok száma. A nagyvállalatok foglalkoztatják a szakágazatban dolgozók több mint 60 százalékát (2013-ban 6409 főből 3931-et), valamint biztosítják a szakágazat árbevételének és exportárbevételének 70 százalékát.

²²10.51 Tejtermék gyártása szakágazat

- a friss, folyékony, pasztörözött, sterilizált, homogénezett és/vagy hőkezelt tej előállítása
- a tejes italok gyártása
- a tejszín gyártása friss, folyékony, pasztörözött, sterilizált, homogénezett tejből
- a szárított és sűrített tej, tejpör gyártása, édesítve vagy édesítés nélkül
- a nagy zsírtartalmú tej és tejszín gyártása
- a vaj gyártása
- a joghurt gyártása
- a sajt és a túró gyártása
- a tejsavó gyártása
- a kazein és tejcukor (laktóz) gyártása

²³ A vizsgálat a tejtermékgyártás (10.51) szakágazatra terjed ki, a vizsgált időszak 2009-2013.

Az export a szakágazat árbevételének egyre jelentősebb hányadát jelenti, 5 évvel ezelőtt még a 10 százalékot sem érte el, 2013-ban viszont részesedése a teljes árbevételből meghaladta már a 18 százalékot is. A szakágazat szereplőinek mintegy harmada (2013-ban 30 db vállalkozás – 6 kivétellel közepes- vagy nagyvállalkozások) végzett exporttevékenységet. Három olyan vállalat van, amely árbevételének több mint fele exportból származik. Az export termékszerkezetet nézve közel kétharmadában a nyerstej az export alapja, ezen felül a sajtok aránya meghatározó még (27,4 százalék). Az export termékszíntén fokozatos növekedést mutatott, de az import nagyobb mértékben nőtt, 2013-ban 59 ezer tonna nettóimportot mutattak a KSH statisztikák. Az importot jellemzően tejtermékek jelentik: többek között sajt, joghurt, és kefir. A tejvertikum elsődleges célpiacai Olaszország, Románia és Szlovákia. Olaszországban a sajt, a másik két országba a nyerstej kivitele dominál.

20. táblázat: A tejtermékgyártás szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	98	101	102	102	101
Létszám (fő)	6 386	6 250	5 837	6 260	6 422
Árbevétel (millió forint)	200 311	209 112	218 312	267 987	276 406
Ebből exportárbevétel (millió forint)	18 673	27 213	31 931	44 593	52 293
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	-1 619	-3 912	-2 002	1 067	4 197
Adózás előtti eredmény (millió forint)	-2 892	-5 082	-6 526	227	1 911
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	-452,8	-813,0	-1118,0	36,3	297,6
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	-7,92	-14,29	-20,78	-0,10	2,97
Likviditási ráta (együttható)	1,32	1,20	1,21	1,06	1,08

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat koncentrálttsága nem jelentős, a CR5 mutató értéke 55-56 százalék közötti a vizsgált időszakban, a CR10 mutatóé 79-80 százalék.

A szakágazat árbevétele meghaladta ugyan a 276 milliárd forintot (az élelmiszeripari érték 8,2 százaléka) és nőtt a vizsgált időszakban, de eredményessége még nem kielégítő, a tényleges tevékenység eredményét tükröző üzemi eredménye csak 2012 óta pozitív. A szakágazat eredményeinek értéke a közel 100 vállalkozás együttes összege – egy-egy nagyobb mínusz mögött azonban általában 2-5 nagyobb vállalat egyéni teljesítményének hatása áll. Az élelmiszeriparhoz hasonlóan a tejtermékgyártásban is veszteséges a pénzügyi eredmény, de itt is néhány vállalat áll a folyamatok mögött. 2011-ben volt a legmagasabb a pénzügyi veszteség (ennek oka az egyik meghatározó vállalat árfolyamvesztése), ennek hatása a teljes élelmiszeripar értékében is tükröződött. A pénzügyi veszteségek a felvett hitelek költségeiből és az árfolyamingadozás okozta veszteségekből tevődnek össze. Mutatókat tekintve az eredményesség nagyon alacsony, a 100 forint árbevételre jutó üzemi eredmény és adózott eredmény jellemzően negatív a szakágazatban, illetve a legkedvezőbb érték 1,51 forint üzemi eredmény és 0,55 forint adózott eredmény – a vizsgált időszak végén (a teljes élelmiszeriparban is maximum 3 forint eredmény jut 100 forint árbevételre, de értéke minden vizsgált évben pozitív volt). A saját tőkére vetített nyereség 2013-ban megközelítette a 3 forintot (az élelmiszeriparban ez 8 forint körüli), előtte azonban minden évben negatív volt. A fizetőképesség előnyt élvez a jövedelmezőséggel szemben. A likviditási mutató ugyan minden évben meghaladta az 1-et, de nagyon közel volt a határhoz.

Az alapanyagellátás összességében megfelelő. A hazai piacra történő termelés során a tejdesszertek piaca bővül dinamikusán, illetve van fejlődési lehetőség a sajt készítmények körében is. A magyarországi sajt kultúra sem a szokások, sem a fizetőképesség miatt nem kiforrott még, de alapanyag tekintetében képesek vagyunk jó sajtokat gyártani. Ehhez szakemberek mellett (nagyon kevés a képzett sajtmester) megfelelő gépesítettség is kell.

A hazai piacon történő értékesítést nehezíti, hogy nagyon magas – egyes szakágazati szakértők szerint akár 80 százalékos is – a saját márkás termékek aránya (leginkább UHT tej, tejföl, túró, trappista sajt esetében), ezek gyártása csak nagyobb vállalati méreteknél kivitelezhető, és a gyártói márkák kannibalizációjához vezet. Magas a szegmensben az import márkák aránya is. 2013 óta sok változás történt a szakágazatban. A Danone bejelentette kivonulását, csődbe ment a Minna, a Friesland fejlesztette mátészalkai gyárát, viszont a debrecenit eladta az Alföldi Tej-nek, a Kuntejet megvette a Lactalis.

5.7. Kenyér, friss pékáru gyártása²⁴

A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat a „legnépesebb” a 33 élelmiszeripari szakágazat közül, a teljes ágazat cégeinek több mint 20 százaléka ide sorolja magát. Mivel ezek a vállalatok jellemzően mikrovállalkozások, így a létszám nem képvisel ilyen magas arányt (8-9 százalék). A vállalkozások több mint fele mikrovállalkozás, a kis- és mikrovállalatok pedig együttesen az itt nyilvántartott cégek több mint 90 százalékát jelentik, viszont az árbevételnek a felét sem adják, az exportnak pedig alig néhány százalékát. Az export amúgy sem jelentős ebben a szakágazatban, egyrészt az ízlésbeli sajátosságok, másrészt a termékek friss jellege miatt. Mértéke az árbevétel 2-5 százaléka, ehhez pedig leginkább (70-90 százalékban) a nagyvállalatok járulnak hozzá²⁵.

A szakágazat eredményessége megfelelő, likviditása az elvárt mérték alatt van, de nem jelentősen és javulást mutat. A szakágazatban tevékenykedő nagyobb cégekben (Ceres, Wewalka), illetve mikro méretben is megjelenik a külföldi tőke (utóbbi esetben elég az albán pékségekre gondolni). Ez a legkevésbé koncentrált szakágazat a 33 közül. A CR5 mutató értéke 13-16 százalék között, míg a CR10 mutató értéke 19-24 százalék között változott a vizsgált években.

21. táblázat: A kenyér, friss pékáru gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	1 111	1 177	1 267	1 275	1 282
Létszám (fő)	18 850	19 294	19 683	19 089	18 780
Árbevétel (millió forint)	138 246	141 197	155 058	151 376	151 666
Ebből exportárbevétel (millió forint)	5 145	5 642	6 982	3 847	9 023
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	3 040	3 327	2 475	1 894	3 423
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 974	2 263	1 753	1 224	3 142
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	104,7	117,3	89,0	64,1	167,3
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	4,85	5,55	4,14	2,76	7,85
Likviditási ráta (együttható)	0,92	0,91	0,94	0,93	1,03

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

Problémát jelent az alapanyagellátás, a liszt ára és minősége is ingadozó, illetve különleges alapanyagok esetén hazai vásárlása ritkán megoldható, mert vagy nincs, vagy inkább külföldre értékesítik. A szakágazat technológiája alapvetően korszerűtlen, de kézműves jellegéből adódóan ez nem feltétlenül jelent problémát. Foglalkoztatásban gondot okoz a szakemberek hiánya, értékesítésben pedig a magas minőségű termékek iránti kereslet hiánya.

A hazai pékipar helyzetében jelenleg több pozitív tendencia figyelhető meg. Egyrészt megfigyelhető, hogy a hálózatosan működő pékségek nagy sikereket tudnak elérni intenzív marketing tevékenységgel, a hálózat folyamatos fejlesztésével és termékinnovációval. Az ilyen típusú pékségekkel kapcsolatban érvényesülő trend az is, hogy ezek a hálózatok ritkán specializálódnak kizárólag pékárura, inkább kiegészülnek kávézóval vagy egyéb élelmiszerek értékesítésével (például lekvárok, fűszerek, felvágottak stb.). Ezeknek a pékségeknek a részaránya a piac 8-10 százalékát teszi ki a Magyar Pékszövetség adatai alapján. Egy másik jellegzetesség a pékáru piacon, hogy egyre többen ismerik fel, hogy a fogyasztóknak igényük van a minőségi pékárura, így elkezdtek termékportfóliójukat ennek megfelelően bővíteni. Ennek azonban gátat szab a magyar fogyasztók alacsony vásárlóereje, de van egy olyan fogyasztói réteg, aki szívesen áldoz a magasabb minőségű, egészségesebb termékekre. A pékiparban egyre nagyobb szerepet kap a kiskereskedelmi láncokon belül történő pékáru sütés, amelyek az utóbbi időben egyre jobb minőségűek és széles választékban állnak rendelkezésre a különböző igényű és pénztárcájú fogyasztók kielégítésére.

További trend, hogy egyre több látványpékséggel találkozhatnak az emberek, amelyek között már magasabb minőségi szinteket képviselő pékségek vannak. Viszont problémát jelent, hogy a kisebb vállalkozások nem tudnak bővülni és megmaradnak a családi vállalkozás szintjén, mert nincs meg a

²⁴10.71 Kenyér; friss pékáru gyártása szakágazat

- a pékáru gyártása;
- a kenyér és a péksütemény
- a tészta, a sütemény, a pitéstészta, a torta, a palacsinta, a gofri, az ostya stb.

²⁵ Évente 5-6 nagyvállalat van, abból egy, ami leginkább exportál. 2012-re nincs róla adatunk az adatbázisban, az export azért esett vissza.

pénzügyi háttérük a fejlesztésekhez. Az egészséges táplálkozás témakörében a magyar fogyasztók lemaradása a nyugati országok lakosaihoz képest vitathatatlan (bár kismértékű javulás megfigyelhető), a klasszikus pékáruk dominálnak leginkább, ennek oka nem feltétlenül a fogyasztók ízlésvilágában keresendő, hanem az mérsékelt vásárlóerőben. A magyar pékipar további problémája, hogy szakmai lemaradás is van, a képzés színvonala sem megfelelő, továbbá nem is népszerű a szakma a nehézségei (korai kelés, fizikai munka, alacsony jövedelmek) miatt. További kihívást jelentenek a külföldi, főként albán pékségek, amelyek száma egyre növekszik (a Pékszövetség adatai szerint 500-600 darab lehetett a számuk 2014-ben).

5.8. Tartósított lisztes áru gyártása²⁶

A szakágazatba sorolt vállalkozások megítélése összetett feladat, tevékenységük sok esetben széles körű és határon mozog (például a keksz és ostyagyártók édesiparhoz is tartozhatnak, a franchise hálózatban működő fagyasztott pékáruból dolgozó pékségek pedig a kenyér, friss pékáru gyártáshoz is).

A vállalatok darabszáma ingadozott, de összességében emelkedett, ez a kisvállalkozások térnyerésének köszönhető. A nagyvállalatok köre is bővül a vizsgált időszak utolsó évében, egy előtte burgonya-feldolgozáshoz sorolt multinacionális vállalat szakágazatot váltott (tevékenysége alapján most került jó helyre), ami az egész szakágazat bevételét, exportárbevételét és eredményességét befolyásolta.

22. táblázat: A tartósított lisztes áru gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	105	95	101	104	108
Létszám (fő)	2 617	2 504	2 502	2 613	3 256
Árbevétel (millió forint)	44 538	38 709	46 387	51 877	68 263
Ebből exportárbevétel (millió forint)	7 900	7 261	11 044	13 510	23 233
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	4 294	3 116	2 469	3 754	3 952
Adózás előtti eredmény (millió forint)	3 956	2 800	2 185	3 137	3 175
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	1511,8	1118,2	873,3	1200,6	975,1
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	22,07	14,14	10,49	15,30	13,73
Likviditási ráta (együttható)	1,05	1,13	1,00	1,01	0,77

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat koncentrálttsága magas (a CR5 mutató értéke 66-74 százalék, a CR10 mutató értéke 85-89 százalék között változott a vizsgált időszakban). Számított mutatói kedvezőek, a likviditás az alsó határon mozog és 2013-ban aggasztóan alacsony volt, melynek oka a rövid lejáratú kötelezettségállomány növekedése (2012-ről 2013-ra több mint 40 százalékkal növekedett) egy nagyvállalatnak köszönhetően.

Az alágazaton belül a tartósított lisztes áru gyártásában jellemző leginkább az export tevékenység, hiszen a fagyasztott pékáruk, kekszek, nápolyik tartósított jellegük miatt könnyebben szállíthatók. A szakágazat tevékenysége szorosan összefonódik más szakágazatokéval, problémái és lehetőségei a kenyér, friss pékáru gyártása szakágazatéhoz hasonlóak.

5.9. Tésztafélék gyártása²⁷

Az Európai Unió tésztagyártókat tömörítő szervezetének adatai alapján az Európai Unióban 2011-ben 4,5 millió tonna tészta gyártottak, amelynek több mint 70 százalékát Olaszország állította elő. Az európai tésztagyártásban további meghatározó szereplő Németország, Spanyolország, Franciaország és

²⁶ 10.72 Tartósított lisztes áru gyártása szakágazat

- a kétszersült, a keksz és száraz pékáru gyártás
- a tartósított lisztes készítmény és sütemény gyártása
- az édes, illetve a sós lisztes termék, snackáru (aprósütemény, sós keksz stb.) gyártása

²⁷ 10.73 Tésztafélék gyártása szakágazat

- a száraztészta és más tésztafélék gyártása (pl. makaróni, metélt tészta stb.), akár főtt, akár töltött
- a kuskusz gyártása
- a tartósított vagy fagyasztott tésztafélék gyártása

Görögország (Association of Pasta Manufacturers of the European Union²⁸, 2013). Magyarország szerepe nem meghatározó, mert az itthoni gyártók döntő részben hazai piacra termelnek, és az egy főre jutó magyarországi tésztafogyasztás nem kiemelkedő, 7,4 kg (Olaszország áll az élen 26 kg/fő/év értékkel).

A szakágazatban tevékenykedő cégek száma a vizsgált időszakban jelentősen nem módosult, a létszám és az árbevétel növekedése 2013-ra egy nagyvállalat kenyér, friss pékáru gyártása szakágazatból történő átsorolásának eredménye. A szakágazaton belül a közepes és nagyvállalatok felelnek az árbevétel és az export árbevétel több mint feléért, de a kisvállalatok jelenléte is domináns a foglalkoztatásban, a mikrovállalatoké pedig a darabszámban.

23. táblázat: A tésztafélék gyártása szakágazat meghatározó mutatóinak alakulása (2009–2013)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Vállalkozások száma (db)	145	147	156	149	151
Létszám (fő)	1 388	1 329	1 340	1 520	1 809
Árbevétel (millió forint)	30 386	37 181	39 297	37 042	42 799
Ebből exportárbevétel (millió forint)	1 888	2 938	4 424	2 518	3 633
Üzemi tevékenység eredménye (millió forint)	1 528	869	2 417	1 384	2 090
Adózás előtti eredmény (millió forint)	1 431	570	4 021	794	1 838
Létszám arányos adózás előtti eredmény (ezer forint/fő)	1031,1	429,2	3000,9	522,4	1016,0
Saját tőke arányos nyereség ROE (forint/100 forint)	9,49	2,88	20,90	3,88	10,77
Likviditási ráta (együttható)	1,77	1,17	1,13	1,03	1,11

Forrás: 2009-2013 NAV adatbázis alapján AKI

A szakágazat koncentrációja magas, a CR5 68-72 százalék között, a CR10 pedig 80-82 százalék között alakult a vizsgált időszakban. A szakágazat számított mutatói kedvezőek.

A szakágazatban az alapanyag ellátottság alapvetően kedvező, a nagyobb szereplőknél található példa saját malom üzemeltetésére is.

A magyarországi tésztagyártók főként a belföldi piac igényeinek kielégítésére törekszenek, emiatt a tésztagyártás exportárbevételének aránya is alacsony – 10 százalék alatti. Ezt támasztja alá az is, hogy a szakágazat egyetlen nagyvállalata is a hazai fogyasztókra koncentrál, továbbá ebben a szakágazatban igen alacsony az exportot jellemzően bonyolító nagy- és középvállalkozások száma és aránya.

A magyar tészta piacon továbbra is a hagyományos tészta fajták a legnépszerűbbek, de mellettük megjelentek a speciálisabb igényeket is kielégítő tésztafajták (gluténmentes tészták, durumtészták stb.). A kereskedelmi márkás termékek a nemzetközi piachoz hasonlóan a hazai piacon is egyre hangsúlyosabb jelennek meg. 2009-ben a száraz tészta esetében már 34 százalék volt a saját márkás termékek értékbeli részaránya a forgalomból. A hagyományos, tojásos tészták étkezésben betöltött kiemelkedő szerepe miatt ugyanakkor a nagyobb, erősebb szereplők továbbra is versenyezni tudnak a kereskedelmi márkákkal. A piacra történő bejutás nagyon nehéz, a kereskedelmi láncok magas követelményeket támasztanak a számukra saját márkás terméket is gyártó tésztagyártó cégekkel szemben, amelyek sokszor kannibalizálják gyártói márkájukat.

6. Az élelmiszerláncon belüli jövedelem eloszlás

A mezőgazdaság által előállított termékek meghatározó része nem közvetlenül, hanem a legkülönbözőbb feldolgozottsági szinteken jut el a végső fogyasztókhoz. Az agrárgazdaság fontos kérdése tehát, hogy az élelmiszerláncon belül a szorosan egymásra épülő, de szervezetenként elkülönülő vállalkozások között milyen a jövedelem-megoszlás. A vertikumok fenntarthatóságának, működésének optimális feltétele ugyanis, hogy az élelmiszer termékek előállítása és a fogyasztókhoz való eljuttatása során felmerült költségekhez viszonyítva az elért jövedelmek minél arányosabbak legyenek. Lényeges szempont, hogy a rész és az egész, vagyis az egymással összefüggő tevékenységek egymás fejlődési esélyeit ne korlátozzák.

²⁸ Association of Pasta Manufacturers of the European Union – Európai Tésztagyártók Szövetsége

A különböző vertikumok szereplőinek egészére – a végtermékre vonatkozó – egységes adatnyilvántartás, illetve adatbázis nem létezik. Ennek hiányában az élelmiszerláncon belüli költség-, jövedelem-megoszlás bemutatására a meglévő különböző adatforrások (alapanyag-termelésre és feldolgozásra vonatkozó reprezentatív költségadatok, valamint a termékpálya fázisainak árinformációi) összehangolásával és a hiányzó adatok becslésével elkészített vertikális modelleket alkalmaztuk. A modellek átlagos adatokból épülnek fel, továbbá a számítások eredményei nem az élelmiszerlánc egészére, hanem csak konkrét termékekre értelmezhetőek.

A rendelkezésre álló adatbázisokra alapozva a **gabona, a tej, a sertés- és a baromfi hús termékpályák vezértermékeinek modellezésére van lehetőség 2010 és 2014 közötti évekre**. A KSH fogyasztói kosarában **ez az alapvető élelmiszerkör mintegy egyharmaddal részesül a teljes élelmiszerfogyasztásból**.

A számítások eredményei alapján elmondható, hogy a **jövedelmet meghatározó tényezők közül a költségek adott élelmiszervertikum fázisai közötti megoszlása termék-specifikusak**, évek közötti markáns változások nem figyelhetők meg, ezért **viszonylag állandónak** tekinthetők. Ez alapvetően az adott élelmiszer sajátosságaiból, tulajdonságaiból adódik. Az alapanyag-termelés költségarányát a felhasznált anyagok mennyiségén, valamint azok árán túl nagymértékben meghatározzák a környezeti tényezők, ezen belül is az időjárás. Ez közvetlenül érinti az átlaghozamokat és közvetetten – a takarmányokon keresztül – az állati termék-előállítás önköltségét. A feldolgozási és forgalmazási fázisban az energiára és a munkaerőre fordított kiadások változásai befolyásolják leginkább az évek közötti esetleges arányeltolódásokat.

A **vertikumok szakaszainak nettó fogyasztói árhoz való hozzájárulását**, illetve részesedésének **mértékét** a költségekhez hasonlóan bizonyos **állandóság jellemzi**. Az arányokban azonban meghatározóbb különbségek tapasztalhatók, mivel az output árak évek közötti mozgása általában nagyobb, mint a költségeké. Ez alapvetően összefügg az adott piaci helyzettel, de szerepet játszik benne a termékpályák szereplőinek eltérő érdekérvényesítő képessége is.

24. táblázat: A kenyér és a liszt költség- és ármegoszlása

Költségmegoszlás	Fehér kenyér, 1 kg					Finomliszt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	17	17	19	23	22	47	43	47	45	45
Feldolgozás (malom)	12	12	12	10	12	32	35	32	36	38
Feldolgozás (sütő)	55	55	56	54	53	-	-	-	-	-
Forgalmazás	16	16	13	13	13	21	22	21	19	17
Ármegoszlás	Fehér kenyér, 1 kg					Finomliszt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	16	17	20	24	21	46	40	50	40	48
Feldolgozás (malom)	7	13	8	11	12	31	30	24	36	36
Feldolgozás (sütő)	56	51	51	42	43	-	-	-	-	-
Forgalmazás	21	19	21	23	24	23	30	26	24	16

*Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A gabona vertikum vezértermékei közül a négyfázisú **fehér kenyérenél** a vizsgált időszak egészében a legnagyobb költség- (53-56%) és arány (42-56%) a sütőiparban merül fel. A **finomlisztnél** (amely már csak háromfázisú) a költségek közel felét (43-47%) a mezőgazdasági alapanyag-termelés adja. Az árak tekintetében ugyancsak az alapanyag-termelésnél található a legnagyobb arány.

A tejuvertikum legfontosabb termékénél, a 2,8-as zsírszázalékú **tejnél** a költségekből (48-50%) és 2013 kivételével az árakból (39-49%) is a feldolgozóipar részesedett a legnagyobb mértékben. A **trappista sajtnál**, az egységnyi termék előállításához szükséges magas nyerstej szükséglettel összefüggésben a költségek meghatározó hányada a mezőgazdasági fázisban (66-71%) merül fel, és a végtermék árában is ez a vertikumrész képezi a legnagyobb (64-75%) hányadot.

25. táblázat: A tej és a sajt költség- és ármeegoszlása

Költségmegoszlás	Tej, 2,8%					Trappista sajt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	33	33	33	34	34	66	67	70	71	71
Feldolgozás	50	49	49	48	49	18	18	18	17	17
Forgalmazás	17	18	18	18	17	16	15	12	12	12
Ármeegoszlás	Tej, 2,8%					Trappista sajt				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	33	36	37	40	40	64	72	73	75	73
Feldolgozás	49	46	44	39	41	14	14	11	8	3
Forgalmazás	18	18	19	21	19	22	14	16	17	24

*Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A költség- és ármeegoszlás tekintetében a vizsgált két húsfélét szintén a mezőgazdasági termelés meghatározó szerepe jellemzi. A **sertéskaraj** teljes költségének mintegy háromnegyedét (71-75%) az alapanyag előállításra fordított kiadás adja. E terméknél a vertikumon belül szintén a sertéshízlalási szakasz nettó árból való részesedése a legnagyobb (76-90%). A **bontott csirke** teljes költségének 58-60 százaléka, árból való részesedésének pedig 54-60 százaléka az alapanyag-előállításból adódik.

26. táblázat: A karaj és a csirke költség- és ármeegoszlása

Költségmegoszlás	Sertéskaraj					Bontott csirke				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	71	73	74	75	74	58	59	60	60	59
Feldolgozás	19	18	16	15	16	32	31	30	31	32
Forgalmazás	10	9	10	10	10	10	10	10	9	9
Ármeegoszlás	Sertéskaraj					Bontott csirke				
	2010	2011	2012	2013	2014*	2010	2011	2012	2013	2014*
Alapanyag	76	84	90	88	84	56	54	58	60	57
Feldolgozás	6	-3	-5	1	1	22	22	29	23	33
Forgalmazás	18	19	15	11	15	22	24	13	17	10

*Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A jövedelmek alakulását a költségek és árak együttes alakulása határozza meg. Ezek eltérő mértékű, illetve ellentétes irányú változása markáns átrendeződést okozhat az évek és a vertikum szakaszai között. A vizsgált termékek többségénél tetten is érhetők ezek a hullámzások. Fontos megjegyezni, hogy a vertikumok egészében általában képződött jövedelem (kivétel 2014-ben a sertés karaj), ennek ellenére néhány terméknél egy-egy fázis esetenként tartósan veszteséges volt. Ez a tendencia elsősorban a vertikumok feldolgozási szakaszát jellemezte. Az alapanyag termelésben csak a bontott csirke volt veszteséges, míg a forgalmazásnál mindössze egyszer, 2014-ben a lisztnél fordult elő, hogy nem képződött jövedelem. A vizsgált vertikumoknál a vázolt általános tendenciák a következőképpen alakultak.

A gabona alapú termékek közül a fehér kenyérenél jelentősen megváltozott a jövedelemszerkezet és bár a korábbi években sem tapasztaltunk egyértelműen költségáryos jövedelem megoszlást – a forgalmazás ugyanis mindig nagyobb arányt képviselt –, de az osztozkodásban 2012-ig nem volt drasztikus eltérés. A torzulás ez után következett be, ami különösen a sütőipart érintette. Itt csökkent ugyanis legjobban a jövedelem, sőt a termék- előállítás ezen szakasza 2014-ben már ráfizetésessé vált. Jellemző továbbá, hogy a termékpálya összes jövedelme is csökkent, amiben az alapanyag termelés és a malomipar fajlagos eredmény csökkenése is szerepet játszott. Így az egyenlőtlen jövedelemalakulás egyértelmű győztese a forgalmazás szakasz, mert itt gyakorlatilag nem változott a jövedelem. A vertikum másik termékénél, a finomlisztnél 2013-ig szintén a forgalmazási fázisban volt legkedvezőbb a jövedelem. Ez megváltozott 2014-re, mivel a fogyasztói ár csökkenésének hatására e szakaszban sem jövedelem, sem veszteség nem képződött.

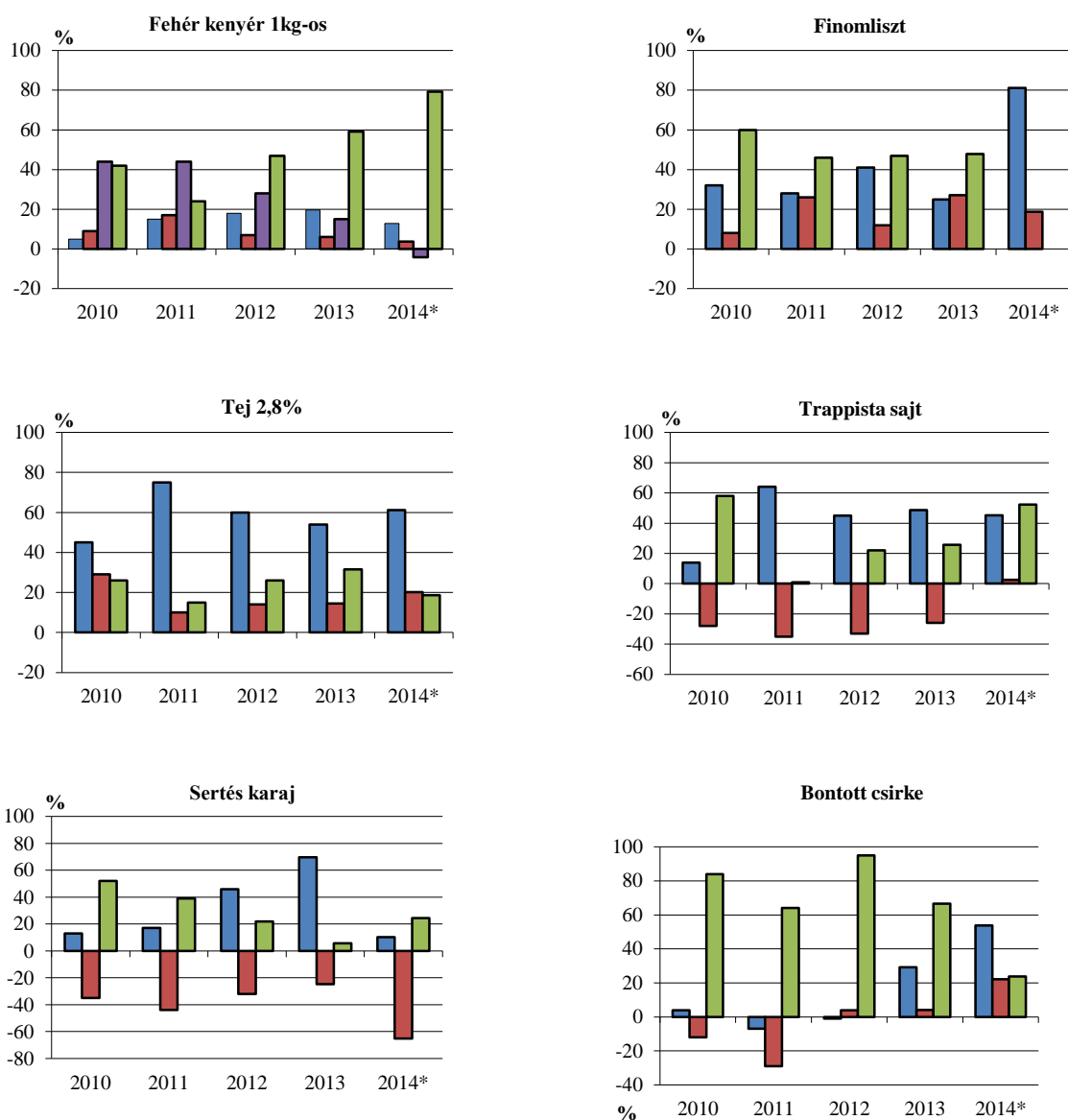
A tejvertikum mindkét termékénél a mezőgazdaság, vagyis a tehenészetek jövedelemhelyzete a legkedvezőbb. A 2,8%-os tejnél a másik két fázisban is folyamatosan képződött jövedelem. Azt

azonban meg kell jegyezni, hogy ennél a termékénél is a forgalmazás fajlagos eredménye a tejfeldolgozásnál kedvezőbben alakult. A tejhez hasonlóan a trappista sajtnál is a tejipar helyzete a legkedvezőtlenebb, olyannyira, hogy a számítások alapján elmondható, hogy a feldolgozási fázis 2013-ig folyamatosan veszteséges volt.²⁹Kiemelést érdemel ugyanakkor, hogy 2014-ben – ha szerény mértékben is – a termékpálya középső szakaszában is képződött jövedelem.

A húsfélék közül a sertés karajnál 2013-ig számottevően javult az alapanyag-fázis jövedelemaránya, majd 2014-ben jelentősen csökkent. Ennél is nagyobb gondot jelent, hogy a bemutatott öt év során e termék esetében az élelmiszer-feldolgozás folyamatosan veszteséges volt, sőt a jövedelemhiány 2014-ben már olyan jelentős volt, hogy a vertikum egésze is veszteségesé vált. A húscsirke termékpályával kapcsolatban elmondható, hogy a vizsgált termékek közül évekig ennél alakult a legkedvezőtlenebbül a jövedelem megoszlás. Ezt támasztja alá, hogy 2011-ben és 2012-ben az alapanyag termelés, míg 2010-ben és 2011-ben a feldolgozás is veszteséges volt. 2013-ban határozott javulás kezdődött. A termelésüket folytatók adatai azt jelzik, hogy ekkor a termékpálya mindhárom fázisában képződött nyereség. A következő 2014-es esztendőben a termék összjövedelem ugyan mérséklődött, de a forgalmazási fázis korábbi túlsúlya jelentősen lecsökkent, és a jövedelem több mint fele már az alapanyag termelőknél jelent meg.

²⁹Érdemes megjegyezni, hogy a feldolgozók sokszor akkor is folytatják a termelést, ha egy termék veszteséges, mivel egy másik termék ezt a veszteséget képes kompenzálni, sokszor a veszteséges fő termék melléktermékét hasznosítják. Az is rendkívül fontos szempont, hogy a beszállítás feltétele sokszor a széles termékkála fenntartása.

7. ábra: A legfontosabb élelmiszerpályák jövedelem megoszlása

■ Alapanyagtermelés
 ■ Feldolgozás (kenyér esetén: malom)
 ■ Feldolgozás (sütő)
 ■ Forgalmazás

* Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI, Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

Összességében elmondható, hogy több év tendenciáit vizsgálva a különböző termékpályákon kevésbé harmonikus a jövedelem-osztozkodás. A megfigyelt termékek egy részénél 2014-ben történtek kedvező változások, de az élelmiszerlánc szereplői közül továbbra is a feldolgozók helyzete a legkritikusabb.

Módszertan:

A 4. és 5. alfejezet készítése során NAV adatokat használtunk, melyek a készítés időpontjában még 2014-re nem álltak teljes körűen rendelkezésre (az eltérő üzleti évet választó vállalkozások adatai még nem ismertek), így a 2014-es év értékei még változhatnak.

Készítették:

A Földművelésügyi Minisztérium és az Agrárgazdasági Kutatóintézet munkatársai.

Kapcsolat:

Felkai Beáta Olga

FM – Élelmiszer-feldolgozási Főosztály

06-1/795-6402

olga.beata.felkai@fm.gov.hu

Páll Zsombor

FM – Agrárközgazdasági Főosztály

06-1/795-3704

zsombor.pall@fm.gov.hu